

OBJEKTIV

Nr. 75

December 1996

TEMANUMMER

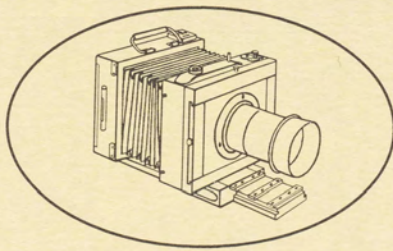
4222

Eglise Notre-Dame (vue panoramique, 'Copenhag 19

Kjøbenhavn

- dengang

Dansk Fotohistorisk Selskab

Forside:

Fra toppen af Rundetårn har en tilrejsende fransk prospektfotograf optaget dette smukke skue. I forgrunden den tætte bebyggelse indenfor voldene med Store Kannikestræde som snor sig mod bagsiden af Vor Frue Kirke. De 29 "huller langs kirkens tagryg er perforeret. Ved betragtning fås et indtryk af illumination. Det håndkolorerede tissue stereoskop-billede er fra ca. 1862. F: ukendt. S: J.P.

Med stor glæde og taknemmelighed har jeg modtaget, såvel mundtlig, som teknisk bistand til dette temanummer. Til disse medlemmer af Dansk Fotohistorisk Selskab retter jeg herved en særlig tak!

Flemming Anholm
Cote Cuculiza
Carl-Hermann Hansen
Peter Haagen

John Jensen
Tune Laug
Andreas Trier Mørch
John Philipp

Computer
Niels-Ove Rolighed

Redaktion
Flemming Berendt

Kjøbenhavn

-dengang

1996

Flemming Berendt

Fotografiets fødsel

For at få den størst mulige vurdering og forståelse af den fotografiske arbejdsteknik, optagelsesmetode samt udtryksmiddel og vurdering indledes med fotografiets fremkomst, hvor en dansk diplomat spillede en afgørende rolle for dets tidlige fremkomst i Danmark.

Den 30. juli 1839 er den lovgivende forsamling indkaldt til møde i Det franske Parlament. En efter en ankommer parlamentets medlemmer medens salen fyldes til bristepunktet. Ingen vil gå glip af den historiske dag, hvor man i deputerkammeret har en afstemning om statens tilbud til opfinderne af fotografiet, kunst- og dioramamaleren Louis Mandé Daguerre og Niépces arving, sønnen Nicéphore Niépce om en livstidspension. Lovforslagets vedtagelse skal sikre den franske stats rettighed til opfindelsen. Resultatet af afstemningen bliver, at 237 stemmer for- og 3 imod. Den endelige vedtagelse finder sted den 1. august, hvorefter processen offentligt bekendtgøres den 19. august ved et fællesmøde mellem Det franske Videnskabsakademi og Kunstkademiet under forsæde af sekretæren i videnskabsakademiet Francois Arago. Herefter blev daguerreotypi-processen frigivet til brug i hele verden, undtagen England, Wales og de britiske kolonier, her var der udtaget patent den 14. august 1839.

København & Paris - dansk deltagelse

Det historiske møde den 30. juli blev overværet af den danske konsul Christian Tuxen Falbe (1791-1849) udsendt af prins Christian Frederik, den senere Christian VIII. Falbe sender umiddelbart efter følgende referat til kronprinsen om mødet:

"Ved det Møde der fandt sted i Videnskabernes-Akademie i Gaar, gav Hr. Arago en Forklaring om Daguerres opdagelse, hvilken jeg skal forsøge paa at give Deres Kongelige Højhed et Udkast af, saavidt min Uvidenhed i Physik og Chemie gør mig det muligt".

Falbe beskriver derefter daguerreotypi-processen meget detaljeret:

"En Damp af Kviksølv paatager sig den Ulejlighed at gøre Billedet synligt og derved er det højst besynderlige der byder at stille Pladen under en Vinkel af 45 Grader, naar den modtager Kviksølv-Dampen, hvis man vil have Billedet under en rigtig Belysning naar det holdes i den almindelige vertikale Retning".

Falbe skriver i et nyt brev den 9. september, at han hos den parisiske optiker Alphonse Giroux har købt et daguerreotypikamera, som vil blive afsendt med dampskib fra den nordfranske havneby Le Havre. Det godt emballerede kamera ankommer til København, hvorefter kronprinsen den 5. november be-

Kong Christian VIII medvirkede håndgribeligt ved fotografiets fremkomst i Danmark. Litografi af E. Bærentsen 1842. S: D.N.F.

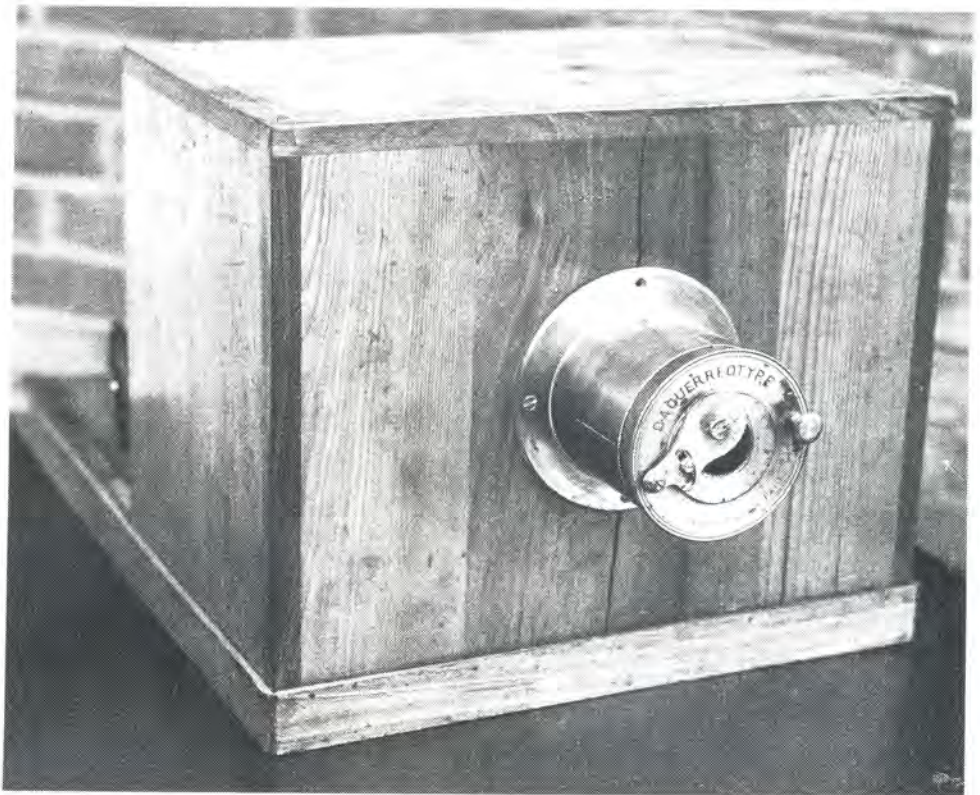
Konsul Christian Tuxen Falbe. Danmarks første prospektfotograf. Maleri af J.B. van der Holst. S: privat.

kræfter modtagelsen og meddeler, at han har overladt udpakningen til Falbes frue, samtidig takker kronprinsen for de meddelte oplysninger om instrumentets rette Brug.

Daguerreotypikameraet bliver overgivet til rektor for Den polytekniske Lærestanstalt i Studiestræde, fysikeren H.C. Ørsted, som er velinformeret om "den ny opfindelses nytteværdi", bl.a. ved processens offentliggørelse den 31. oktober og 7. november 1839 i "Nyt Magazin for Kunstnere og Haandværkere".

Lærestaltens bestyrelse beslutter, at lærer J. Hellerung skal afprøve kameraets tekniske muligheder - disse vellykkede eksperimenter har vi ingen nærmere kendskab til, men i februar måned optages daguerreotypier af bl.a. Vor Frue Kirke og Rosenborg Slot. Det har utvivlsomt vakt en del opsigt at se daguerreotypisten Hellerung opstille den firkantede "kasse", hvis samlede udstyr vejede ca. 50 kg, på eksercerpladsen foran slottet. Begivenheden bliver da også omtalt i Berlingske Tidende den 2. marts 1840, det hedder bl.a.:

"Med Apparatet ved Den polytekniske Lærestanstalt har Examinand Hellerung, som allerede tidligere havde faaet adskillige, efter Omstændighederne heldige Resultater, taget et meget smukt Billede af Rosenborg Slot, seet fra Exerkerpladsen. Denne Prøve er, saavel som adskillige tidligere, bleven forevist ved Søndagsforelæsningerne i Selskabet for Naturlærens Udbredelse. Den heldigste er ogsaa blevet seet af Bertel Thorvaldesen og Hetsch, som meget have glædet sig over dens Tydelighed og fine Detail, saavel som over den uovergaaelige Nøiagtighed, som aldrig kan mangle i en Daguerrotyp, naar den er bleven fuldstændig".

Det originale daguerreotypikamera indkøbt hos optikeren Lerebours i Paris oktober 1839. I januar og februar måned 1840 "aftager" artillerikaptajn Johan Hoffmann adskillige daguerreotypier af bl.a. Kgs. Nytorv med kameraet, som i dag befinder på Danmarks Tekniske Museum i Helsingør. F: F. Berendf. S: F.B.

Disse første fotografiske optagelser af København begejstrer i den grad guldaldermaleren C.W. Eckersberg, at han udtaler: "Hvad bedre kan vi gøre end prøve paa, hvor nær vi kan naa det!"

De efterhånden mange topografiske daguerreotypioptagelser fra 1839 og 1840 bliver den 23 januar forevist i Selskabet for Naturlærens udbredelse. Et af daguerreotypierne viste det sneklædte Kongens Nytorv, billedet var så tydeligt, at man kunne se de opklæbede plakater på et gadehjørne, alle disse optagelser er sandsynligvis gået tabt. To andre optagelser blev gjort af Hotel d'Angleterres hjørne ved Østergade samt bygningerne mellem Hovedvagten og Gothersgade (side 24). Disse, og andre eksperimentaloptagelser blev imidlertid foretaget med et andet daguerreotypikamera, tilhørende Den militær Højskole. Daguerreotypisten var artillerikaptajn ved skolen Johan Christopher Hoffmann (1799-1874), som underviste i fysik og kemi. Disse optagelser blev omtalt i "Fædrelandet" 22. februar 1840.

En snæver kreds af kunst og teknisk eksperimenterende sjæle begyndte at tage fotograferingen alvorligt. Kandidat ved Den polytekniske Lærestalt, cand. polyt. og forfatter Peter Faber (1810-1877), samt den senere ejer af Løveapoteket og rådmand Jørgen Albert Bech (1808-1876) begiver sig i begyndelsen af maj måned 1840 med Giroux's daguerreotypikamera de få hundrede meter fra lærestalten til Gråbrødre Torv, for at forevige Skamstøtten, rejst i 1664 over Corfitz Ulfeldt. Kameraet og det komplicerede udstyr blev opstillet i porten til smedemester Fabers ejendom med front imod Løvstræde (side 41).

Hoffmann

Johan Christopher Hoffmann

Der var andre personer som eksperimenterede med daguerreotypering: En senere fuldmægtig i politiretten, kammerjunker Louis Victor de Serène d'Aqueria, kandidat fra Den polytekniske Lærestanstalt Johan Bülow Birk, den senere tandlæge H. Chr. Sørensen, der sammen med instrumentmager J. E. A. Hansen udførte deres eksperimenter i gården til Silkegade 46. Disse optagelser er sandsynligvis også gået tabt.

Fotograf Neubourg fra Paris

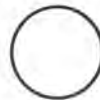
København var i 1840, sammenlignet med Europas storbyer, en lille provensiel by indenfor sine volde der bød på mange smukke og iøjnefaldende prospekter bl.a. Christian IV bygningsværker, som nok var værd at fotografere. Hovedstaden tiltrak automatisk udenlandske fotografer. Allerede i juli måned 1840 ankommer den første daguerreotypist til København for at optage prospekter. Han præsenterer sig som: Aymard-Charles-Théodore Neubourg (1795 c.1866) fra Paris. Neubourg er en formuende omrejsende handelsagent, med forretningsforbindelser i de skandinaviske lande. I Paris har han lært sig at daguerreotypiere af selveste fotografmester Louis Daguerre. Neubourg medbragte et daguerreotypikamera med salg for øje. Fra Neubourgs hånd kender vi to flotte halvplade daguerreotypier optaget mellem den 25. juli - 13. august: Det ene af Christiansborg Slotsplads set mod Børsen (side 20), det andet viser Gammel Strand med Vejerhuset og Pramlaugets kontor (side 18-19).

Théodore Neubourg medbragte tillige de nyeste tekniske informationer om optagelse- og fremkaldelsesproceduren, som han viderebragte til de eksperimenterende danske daguerreotypister. Under sit kortvarige ophold i hovedstaden fik han desuden kontakt med billedhuggeren Bertel Thorvaldsen, af hvem han "aftog" et vellykket helplade daguerreotypi.

Højbro Plads

Højbro Plads har altid været et sted som kunstnere gennem tiderne, har fastholdt med deres pensel eller blyant. Den første fotografiske optagelse af pladsen bliver gjort i 1846 af daguerreotypisten Georg Anesius Schou (ca. 1816-1900). Schou overtog i ca. 1842 Mads Alstrups atelier bag Herkules Pavillionen i Kongens Have. I 1846 bliver forretningen udvidet og Schou flytter til Amagertorv 2. Fra sit nyetablerede ateliers tagvindue "aftager" han et smukt og perfekte billede af Højbro Plads (side 10). Et andet usædvanligt daguerreotypi af Højbro Plads blev optaget i 1849 af den århusianske daguerreotypist og portrætfotograf Johan E. Bøgh (1815-1893) (side 11). Bøgh havde i 1848 været i Paris for at lære sig den fotografiske kunst. Den lange eksponeringstid, umuliggjorde bevægelige scenerier. Daguerreotypiprocessens sølvmatte overflade gjorde dem grålige, blytunge og livløse.

Antallet af daguerreotypister i København har ligget imellem 25-35. Fra 1839 til ca. 1842 var de fleste optagelser af topografiske prospekter. Daguerreotypiets æra går fra 1839 til ca. 1855.

Prospektfotografen havde mange vanskeligheder at overvinde i de første 30-40 år af fotografiens barndom. Fra 1839 til tørpladens fremkomst i 1870'erne betragtede man fotograferingen med stor ærefrygt. De tre fotografiske hovedprocesser beskrives her for at anskueliggøre de vilkår, hvorunder prospektfotografiet blev til.

Daguerreotypi-processen (1837-ca. 1850)

Daguerreotypiet er et unika, en direkte positiv proces, uden brug af negativ. Billedet dannes på en sølvbelagt kobberplade fremstillet i forskellige formater. Pladen højglanspoleres med pulveriseret pimpsten i olie, renses og tørres. Dernæst sensibiliseres pladen, dvs., pladen gøres lysfølsom ved påvirkning af joddampe, senere også klordampe som accelerator, for at øge følsomheden. hvorved det lysfølsomme jod (klor) dannes. Den klargjorte plade anbringes i camera obscura og eksponeres fra ca. 10-20 minutter. Under denne proces dannes et latent, skjult billede, som straks må fremkaldes. Dette sker ved at pladen anbringes over en metaltragt i hvis bund, der er kviksølv. Kviksølvbadet opvarmes til ca. 80 grader - hvorefter kviksølv dampene påvirker pladen og motivet toner frem.

Efter "fremkaldelsen" fikseres pladen, oprindeligt i en mættet opløsning af natriumklorid (kogsalt), senere anvendtes natriumthiosulfat (alm. fiksert salt). Daguerreotypiet kendes ved at skulle betragtes positivt i en vinkel på 45 grader, mens det fremtræder negativt i andre vinkler. Guldtoning og håndkolorering kan forekomme. Antallet af daguerreotypister i København har ligget imellem 25-35 fra 1839 til ca. 1842. I denne periode var de fleste optagelser af topografisk art. Daguerreotypiets æra går fra 1839 til ca. 1855.

Våd-kollodium (1851-1870/1885)

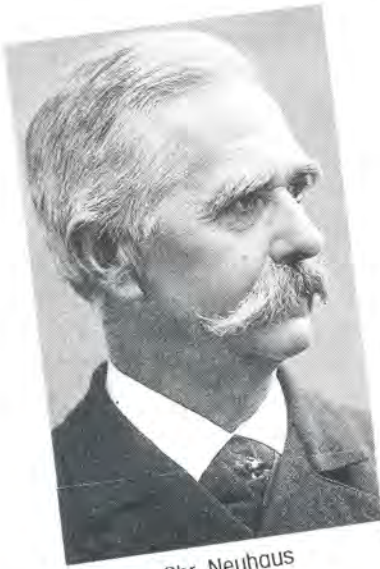
Daguerreotypi-processens kostbare og tidskrævende metode lakkede mod enden i tiden omkring 1850-55. Kemikere og lægfolk arbejdede intenst på at finde nye veje, som ikke blot var billigere, men også gav mulighed for et kopierbart negativ. Englænderen Frederick Scott Archer (1813-1857) eksperimenterede med at gøre sine fotografier mere detaljerede. I 1849 begynder han at arbejde med et allerede kendt bindemiddel, kollodium, anvendt til lukning af sår. Kollodium består af cellulosenitrat (skydebomuld) opløst i en blanding af æter og alkohol. Emulsionen blev håndgydt på en glasplade. Processen frigives i 1851. Kollodiumprocessen var arbejdskrævende og besværlig, til gengæld blev negativet utroligt detailrigt. Samtidig var den ny teknik prisbillig, man fik ca. 12 papiraftryk mod ét daguerreotypi, fremstilling af kopier var ubegrænset. Fra daguerreotypioptagelsernes minutlange eksponeringer er man nu i stand til at optage prospekter på mellem 30 sekunder og 2-3 minutter ved bl. 11. Med denne teknik til rådighed begynder en del portræt-fotografer at optage københavnske byprospekter med salg for øje. Det viste sig hurtigt, at et stort og billedhungrende publikum var rede til betale for disse billeder.

Optagelsen

Prospekt-fotografens arbejdsmetode var ganske kompliceret. Han valgte oftest at gøre sine optagelser fra et vindue, nogle etager oppe i en ejendom. Her kunne han i ro og mag, uden generende tilskuere, manipulere med sit store trækamera, det medbragte mørkekammer, samt de nødvendige kemikalier for en optagelse. Først hældte man opløsningen ud på den rensede og polerede glasplade i et jævnt lag, dette krævede megen øvelse, især for de store formaters vedkommende. Den stadig fugtige plade blev lagt i en sølvnitratopløsning og dannede således lysfølsomt sølvjodid med den joderede kollodium. Der eksponeres i kameraet. Pladen anbringes i mørkekammeret, hvor en fremkaldervæske af gallussyre straks hældes på pladen. Endelig fikses den i natriumthiosulfat, skylles og tørres. Alt dette skulle gøres indenfor ca. 10-20 minutter. I mørkekammeret fremstillede man derefter sin kopi 1:1. I begyndelsen anvendes saltpapir, en i øvrigt meget smuk og graciøs teknik, senere lanceres albuminpapiret, hvor de lysfølsomme stoffer ligger i en æggehvidehinde oven på papiret - disse fotografier fremtræder i dag med usvækket styrke.

Tørpladen (1871-1900 / ca. 1970)

Den besværlige vådpladeteknik blev erstattet af tørpladen. Her er det også en englænder, Richard Leach Maddox (1816- 1902), der i 1871 offentliggør en teknik, som bliver dominerende i det 20. århundrede. Maddox's emulsion består af gelatine opløst i vand tilsat kaliumbromid og sølvnitrat, som danner bromsølv, gydt på en glasplade. Den kemiske sammensætning ændredes igennem årene. Tørpladen havde lang holdbarhed, skulle ikke fremkaldes umiddelbart efter brugen, og bedst af alt, den kunne fabriksfremstilles til en overkommelig pris. Tørpladen fremstilles i perioden fra 1871 til ca. 1970.

Chr. Neuhaus

Peter Elfelt

Sophus Juncker-Jensen

Fotograferne

I løbet af 1860'erne er tiden moden til at beskæftige sig med prospektfotografering som en salgsvare. Det er de veletablerede portrætfotografer som: Vilhelm Tillge, Chr. Neuhaus, Rudolph Striegler, Frederik Riise og Sophus Juncker-Jensen m.fl., som begynder at fotografere, først hovedstaden, siden en lang række købstæder. En af de banebrydende var københavnerfotografen Georg Emil Hansen, som etablerede sig i maj måned 1854. Han var en dynamisk og fremragende forretningsmand, men tillige en forudseende organisator. Georg E. Hansen var den første i Danmark, som præparerede gelatineplader, men også den første, som blev i stand til at fremstille store prospektfotografier, idet han installerede et såkaldt "solar"-kamera til forstørrelser. Georg E. Hansen døde i 1891, hvorefter en del af glaspladerne blev købt af Peter Elfelt, som herefter kopierede hans optagelser og solgte dem i eget navn, hvilket var ganske almindeligt for den tid.

Året før Georg E. Hansen døde, etablerede Peter Elfelt sig på Købmagergade som portrætfotograf, og inden længe beskæftigede han sig både med reportage- film- og prospektfotografering. I slutningen af 1890'erne optager Peter Elfelt en række bemærkelsesværdige panoramabilleder, bl.a. af Dr. Louises Bro, Kgs. Nytorv og Kultorvet i 1897/98. Fotografiet af Kultorvet præsenteres her for første gang (side. 30-31). Disse tidlige panoramafotografier er optaget med et panoramakamera fremstillet af J.P.A., "Nellerødmanden". Kameraet befinder sig i dag på Danmarks Fotomuseum i Herning. Peter Elfelt leverede desuden i mange år billeder til Zachariae's topografiske værk "København Før & Nu", samt dag- og ugeblade. I 1904 oprettede den dygtige fotograf og forretningsmand sit legendariske "Stereoskop-Galleri", som omfattede mere end 7.000 stereoskopbilleder, der solgtes til et billedhungrende publikum. Mange af disse billeder var københavnske prospekter. Stereoskopfotografier var datidens TV.

De mange prospektfotografer, hvoraf vi kun har fremdraget et par stykker, har været med til at fastholde og dokumentere en fortid, som nu er væk. Når vi i Kulturåret 1996 betragter hovedstaden København, flot og nypudset, kan man ikke undgå at drømme sig tilbage i tiden. De 103 billeder i temanummeret "Kjøbenhavn - dengang" er hovedsageligt udvalgt fra samlinger tilhørende medlemmer af Dansk Fotohistorisk Selskab. Fotografierne er selskabets bidrag til "Kulturby 96".

En af prospektfotograferingens pionerer, den joviale og muntre Georg E. Hansen med frue. Det omfattende "Solar" forstørrelsesapparat blev fotograferet inden dets installation. F: ukendt. S: privat.

Introduktion

Fotografierne i dette temanummer er ikke kun prospekter. De mindre billeder er et socialrealistisk supplement til hovedstadens monumentale udseende. Alle de beskrevne fotografiske teknikker er anvendt, men vil ikke umiddelbart kunne aflæses. De i teksten beskrevne og eksisterende fotografier angives med sidetal.

Fotografierne er ledsaget af en foto- og kulturhistorisk undertekst, som er autors ansvar. Data og oplysninger kan være behæftet med unøjagtigheder. Det vil derfor glæde redaktionen at modtage korrektioner, som vil blive videregivet til institutioner og private.

Fotograf Georg A. Schous udsigt fra sit atelier på Amager Torv 2. Optagelsen er foretaget om eftermiddagen i den nedgående sols lys over Højbro Plads. Trods sollyset har eksponeringstiden været på ca. 5 til 10 minutter, hvilket gør det umuligt at identificere evt. spadserende. Daguerreotypiet er skarpt og gennemarbejdet. F: Georg A. Schou. S: Nationalmuseet deponeret i D.F.

I 1848 er fotograf Johan Bøgh på københavnerisvit. Hos en handlende på Amagerstov 4 køber han et daguerreotypikamera. Bøgh ønsker at afprøve apparatet og optager et prospektbillede af Højbro Plads ud ad vinduet. Eksponeringstiden har været ca. 1 sekund, idet man kan udpege 14-15 personer som er fastholdt. Til højre ses fire personer i samtale, midt i billedet en hestevogn med kusk og dreng. Bagerst ved kanalen luftes en storvask, i midten anes de siddende torvekoner. Andre forbigående er "gået igennem billedet" som et slør. F: Johan Bøgh. S: Privat.

En optagelse fra Nikolaj kirkefårn. Vi ser arkitekt C.F. Hansens smukke Christiansborg Slot opført 1805-1828. Stadsgartneren eksperimenterede med lav beplantning og græsplæne, beskyttet af spinkle stakitter. Slottet brændte 3. oktober 1884. Fotografiet er fra 1860. F: ukendt. S: P.P.

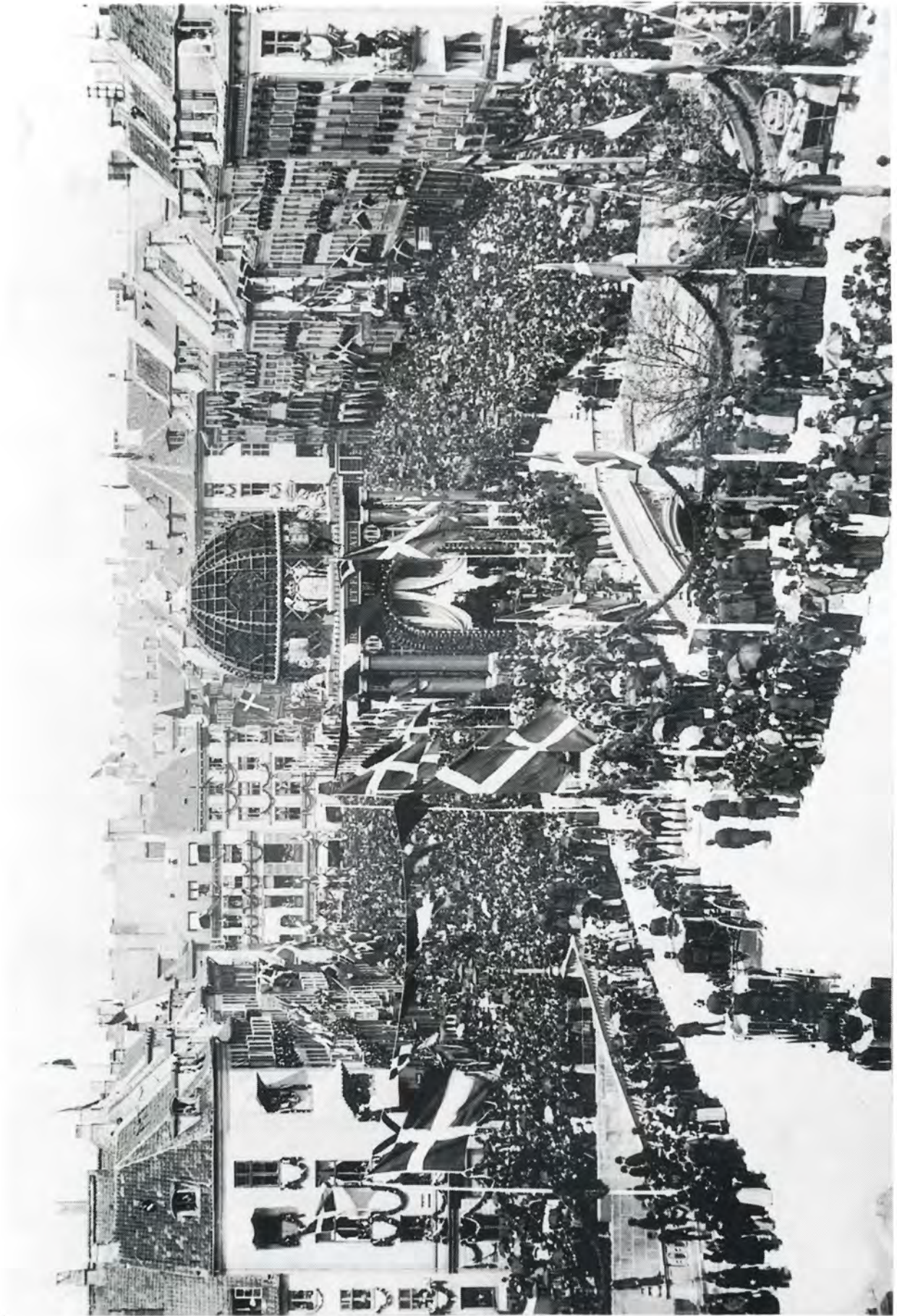
På få sekunder er det lykkedes prospektografen at fæstholde amagerkonerne i forgrunden og det monumentale Christiansborg Slot. Grøntsagsmarkedet flankeres af et nødtørftshus, som også fungerede som plakatsøjle med gaslys på toppen. I midten den offentlige vandpost. Ca. 1865. F. ukendt. S. A.T.M.

Fotografen står med ryggen til Christiansborg Slot, for at indfange hjørnet af Fortunsstræde, som skilte Højbro Plads fra Ved Stranden. I baggrunden Nikolaj Kirke. 1870.
F: ukendt. S: A.D.

Amager Torv, som egentlig ikke er et torv, men snarere en bred fragtformet gade, har altid været et yndet motiv for prospektfotografer. Den smukke gamle, næsten intakte husrække, med hovedstadens ældste renæssancehus fra 1616, som i dag rummer Den kgl. Porcelænsfabriks udsalg, er en fryd for øjet. Det store "stygge" Storkespringvand anbragt perfekt som en prydenstand på et bord. Et sjældent smukt folkelivs billede fra slutningen af 1880'erne. F. ukendt. S. A.T.M.

Den 26. maj 1892 optog fotograf Sofus Juncker-Jensen sit livs prospektbillede. Kong Christian IX's og dronning Louises guldbryllop blev fejret med pomp og pragt. For sidste gang blev der opsat en cæresport på Højbro Plads. En kæmpedekoration i rødt-hvidt og guld, hvorigennem det kongelige vogntog skulle passere. Fotografiet blev fremstillet i adskillige formater og solgt i stort antal. F: Sofus Juncker-Jensen. S: F.B.

"Københavnske Kvinders Kaffevoغن" stod bl.a. på Højbro Plads. Borgerskabets kvinder ofrede megen energi på at skaffe midler til deres mission - at nedsætte spiritusforbruget.
F: ukendt. S: S.K.

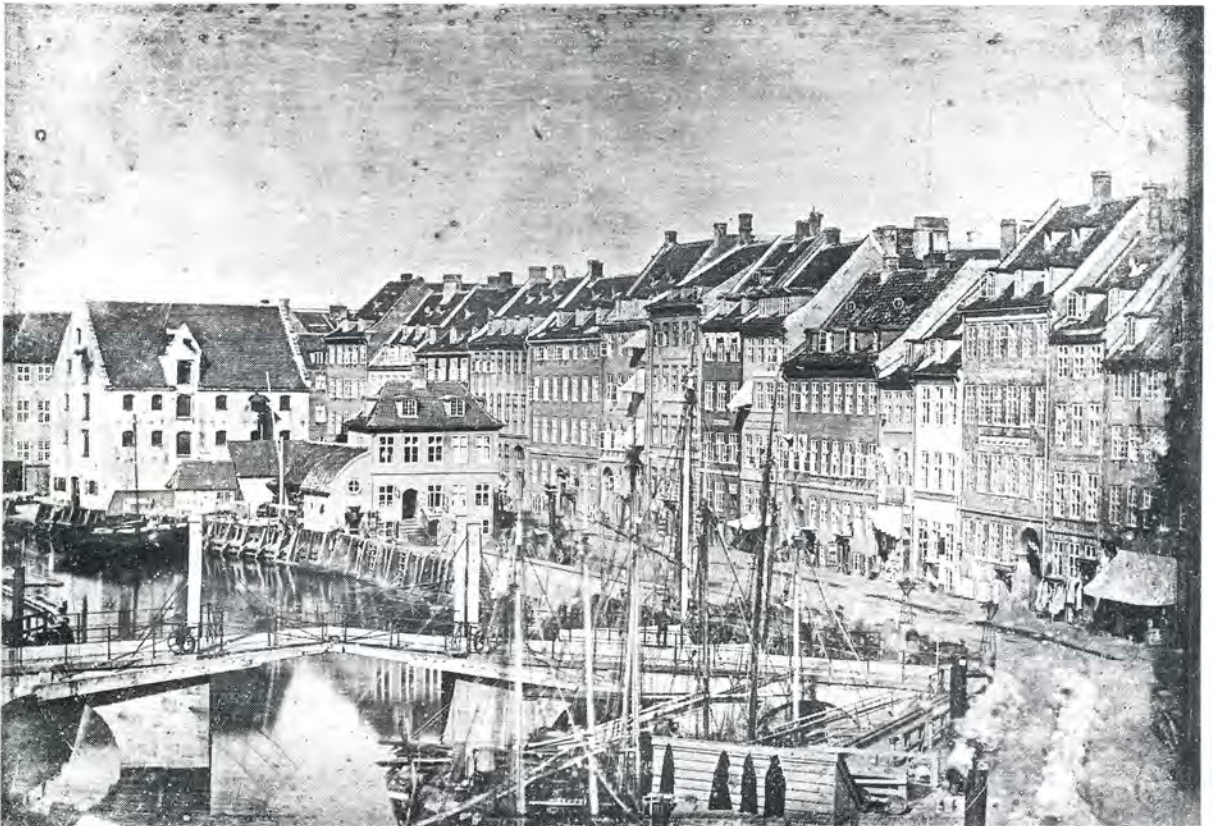
Højbro Plads har altid været en livlig markedsplads. Her er det mælkeemanden, som har åbnet sit udsalg.
F: ukendt. S: A.T.M.

Det er tidlig morgen. Fiskerkonerne kaldet "skovsere" kommer kørende ind fra det lille fiskerleje Skovshoved ved Klampenborg. Mange bar deres oprindelige egnsdragt. Deres rapkæftethed var legendarisk. F: ukendt. S: S.K.

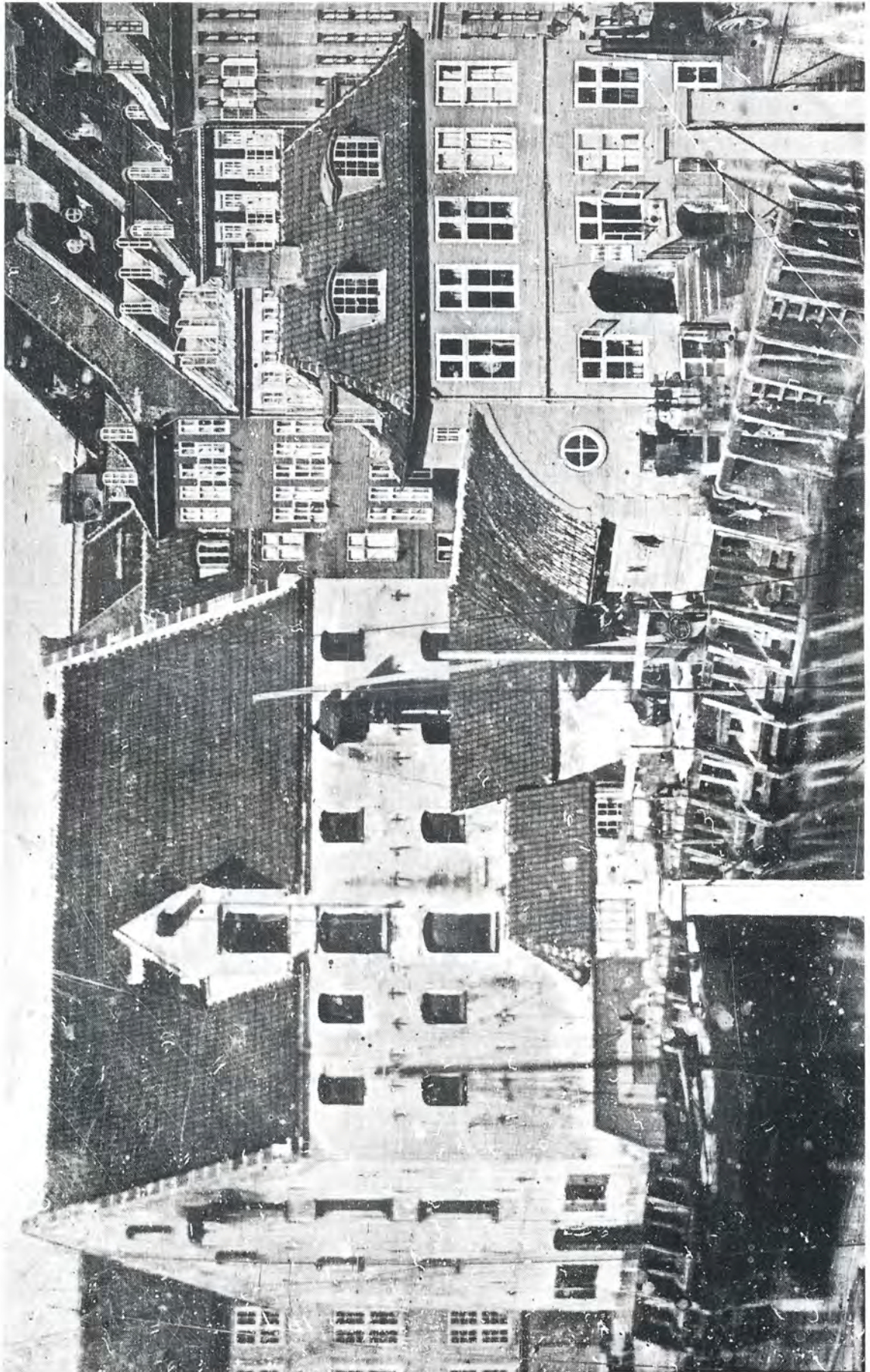

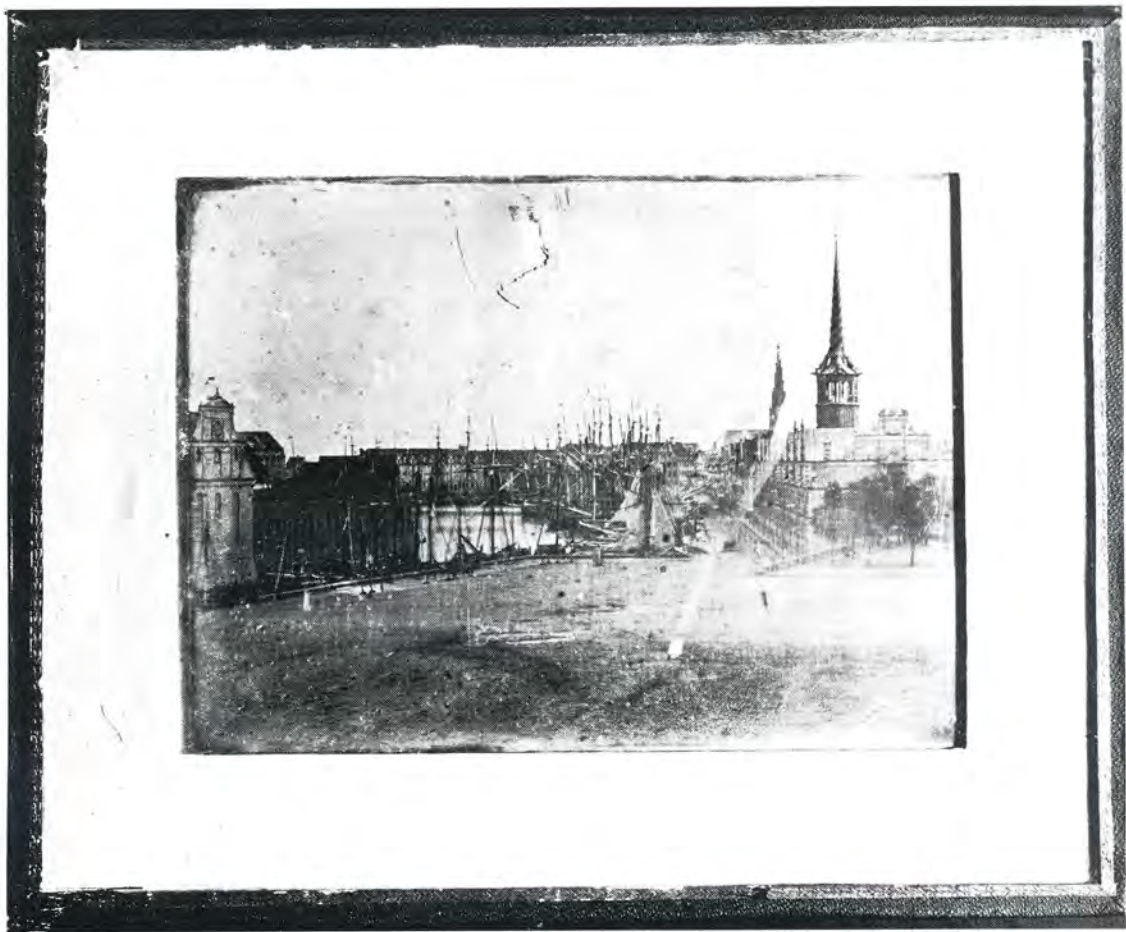
Gammel Strand forblev endnu i mange år et yndet indkøbssted for den københavnske befolkning. Efterhånden åbnedes "rigtige" fiskeforretninger - endog en fiskerestaurant. F: ukendt. S: A.D.

Théodore Neubourgs daguerreotypi af Højbro og Gammel Strand optaget i sommeren 1840. I forgrunden den gamle bro, som var forbindelsen mellem Amagertorv og Slotsholmen. I baggrunden ses rigshovmester Kristoffer Valkendorfs Vejerbod med Pramlaugets kontor fra 1581.

På næste side ses en udsnitsforstørrelse af daguerreotypiet, som viser interessante enkeltheder. Til høje i billedet Valkendorfs Vejerbod, et hus i tre etager med høj rejsning og kviste. På venstre side, Gl. Strand 8, fik høker A.H. Seith i 1823 tilladelse til at opføre et toetagers hus, med hvælvet tag samt tilbygninger. Den lidt gesjæftige købmand indlemmede tillige bolværket i sin private gårdsplads. Han anvendte den kommunale kran, til venstre for huset, og puttede indtægterne i egen lomme. 1857 døde A.H. Seith og kommunen erhvervede grunden, hvorefter det hele blev planeret og udlagt til loppemarked. F: T. Neubourg. S: D.N.F.

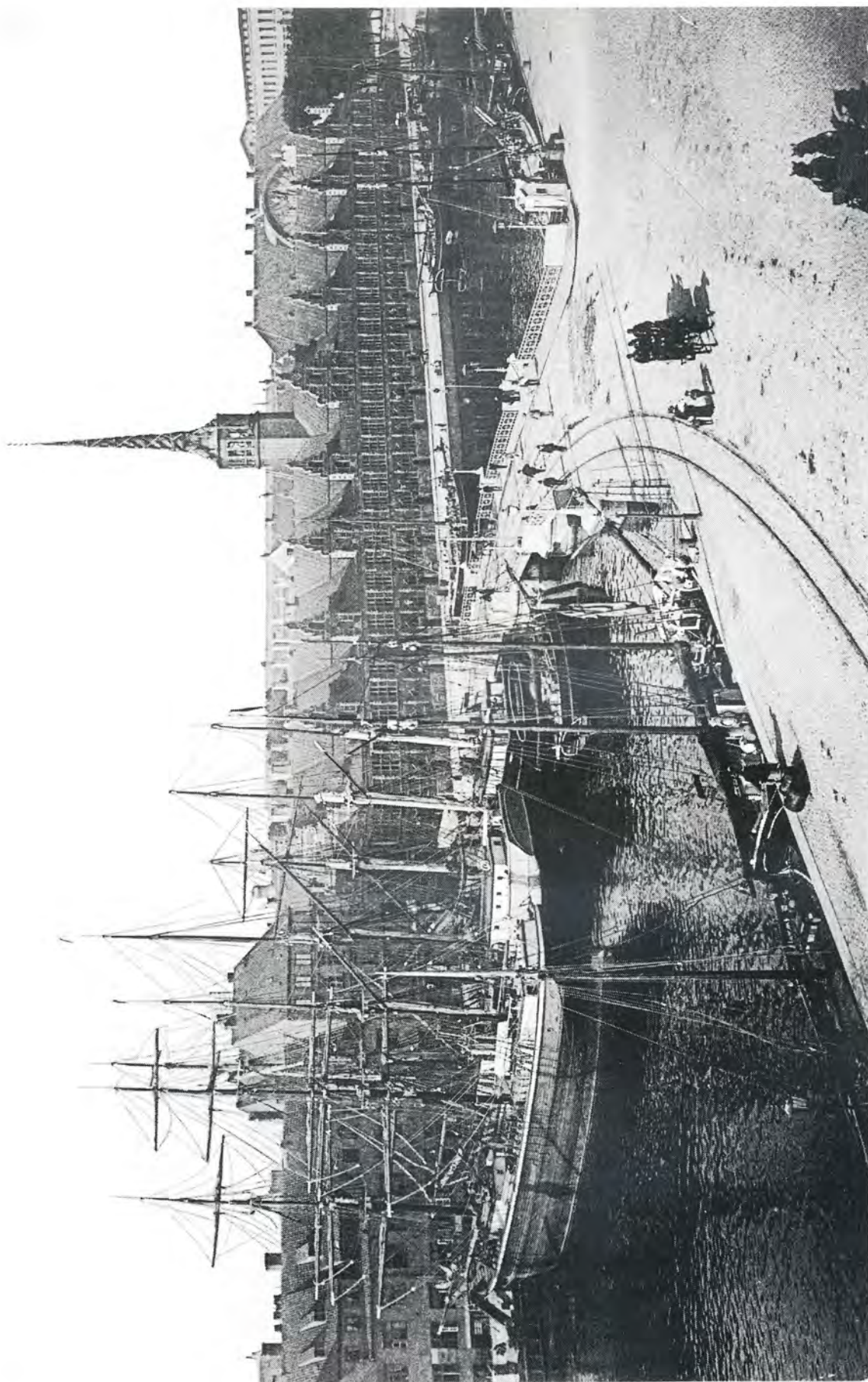

Théodore Neubourgs daguerreotypi optaget fra Christiansborg Slotsplads set mod Københavns Børs. 1840. F: T. Neubourg. S: D.N.F.

Børsen er et af de festligste bygningsværker, Chr. IV lader opføre. Den smukke renaissancebygning, med det ejendommelige dragespir, blev oprindeligt opført som kornmagasin i årene 1619-1640, senere omdannet til Københavns fondsbørs. F: ukendt, 1880'erne S: J.P.

Fra Østeuropa kom de maleriske "Finlapper" sejlene over Østersøen. Lasten bughede af frisk tømmer, et uundværligt byggemateriale. Skibenes lange bovspryd rager ind over Børsgade. I 1855 blev Børsen overtaget af Grosserer-Societetet. F: ukendt. S: A.T.M.

Fra hjørnet af Højbro Plads har man en storartet udsigt mod Holmens Kirke og Børsen. Småskibe fra provinsen med leverer anløb det indre kanalløb. Ca. 1880. F: ukendt. S: A.D.

95 Kjøbenhavn og Omegn.

Holmens Kirke.

Budtz Müller & Co.s Forlag.

Holmens Kirke indviet i 1619 var for søens folk. Kaptajner, styrmænd, bådsmand og andre søfolk, som beboede Chr. IV's skipperboder samt orlogsflådens mandskab, var tilknyttet kirken. F: ukendt. S: A.T.M.

Udsigt fra Christiansborg med kong Frederik VII's rytterstatue afsløret 6. oktober 1873. Firmaet Budtz Müller & Co fremstillede en serie stereoskop-billeder af København med salg for øje. F: ukendt. S: J.P.

Christiansborg Slotskirke blev indviet 14. maj 1826, den overlevede branden i 1884. F: ukendt. S: A.T.M.

Artillerikaptajn ved Den militære Højskole Johan Hoffmann har optaget bygningerne på Kgs. Nytorv, mellem Hovedvagten og Gothersgade. F: Johan Hoffmann. S: K.A.

Johan Hoffmann fotograferede tillige Hotel d'Angleterre med den smalle gavl ud mod Østergade med opgangen til den upræfentløse Café Knirsch, hvor Søren Kirkegaard ofte gjorde sin entré. Begge daguerreotypier er optaget i slutningen af 1839 eller begyndelsen af 1840. De blev forevist 23. januar i Selskabet for Naturlærens udbredelse. F: J. Hoffmann. S: K.A.

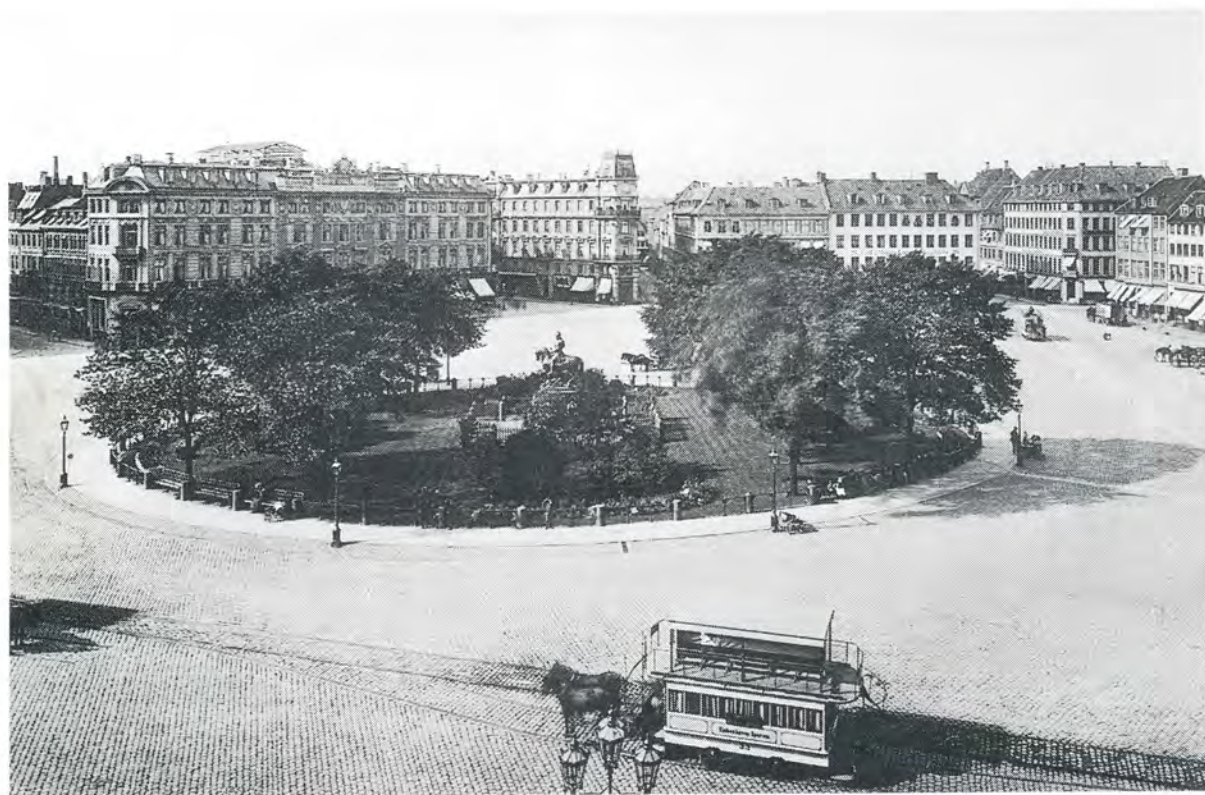
Hovedvagten på Kgs. Nytorv opført 1680. Kvisturet var byens første offentlige ur. I midten rytterstatuen af Christian 5.
F: Chr. Neuhaus, ca. 1860. S: J.P.

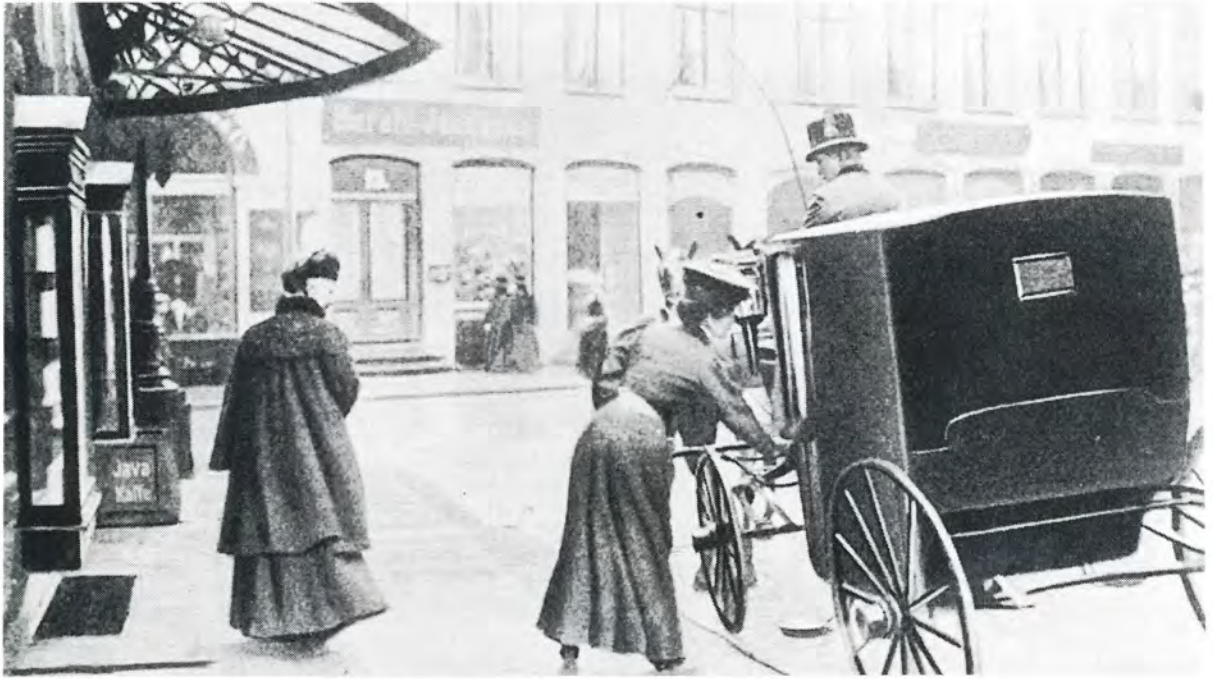
Hver dag præcis klokken 12:00 ankom vagten med piber og trommer. Ca. 1868. F: Chr. Neuhaus. S: J.P.

Det fashionable Hotel d'Angleterre. Intet andet hus i hovedstaden har vel huset så mange kendte personligheder gennem tiderne. Optagelsen er fra 1870'erne. Beplantningen er ved at vokse til, og hestesporvognen har fået holdeplads. F: Chr. Neuhaus. S: J.P.

Totalbilledet af Kgs. Nytorv viser den smukke brostensbelægning og hestesporvognen til Frederiksberg, klar til afgang. 1880. F: ukendt. S: A.T.M.

På Kgs. Nytorv lå "Magasin du Nord" - efter de behørige indkøb - køres der standsmæssigt hjem!
F: Ukendt. S: F.B.

Foran Charlottenborg var det muligt at køre sommerligt hjem med den elektriske sporvogn. F: ukendt. S: S.K.

I 1873 var man ved at fuldføre det Kgl. Teater. Det gamle teater var både grimt og nedslidt. Nabo-skabet gjorde, at man sluffedede sæsonen i det gamle teater om foråret og begyndte den første sæson i det nyopførte allerede samme efterår. F: ukendt. S: J.P.

Den 15. oktober 1874 stod det nye Kongelige Teater færdigt i al sin pragt og vælde. Efter nederlaget i krigen 1864 var chauvinismen på sit højeste. "Hvad udad tabtes, måtte indad vindes". Dets første forestilling hed "Det lykkelige Skibbrud" af Ludvig Holberg. Den for tiden storslåede bygning, hvis forbillede var Charles Garniers operabygning i Paris, fuldendte et helstøbt prospekt af Kgs. Nytorv. F: ukendt. S: J.P.

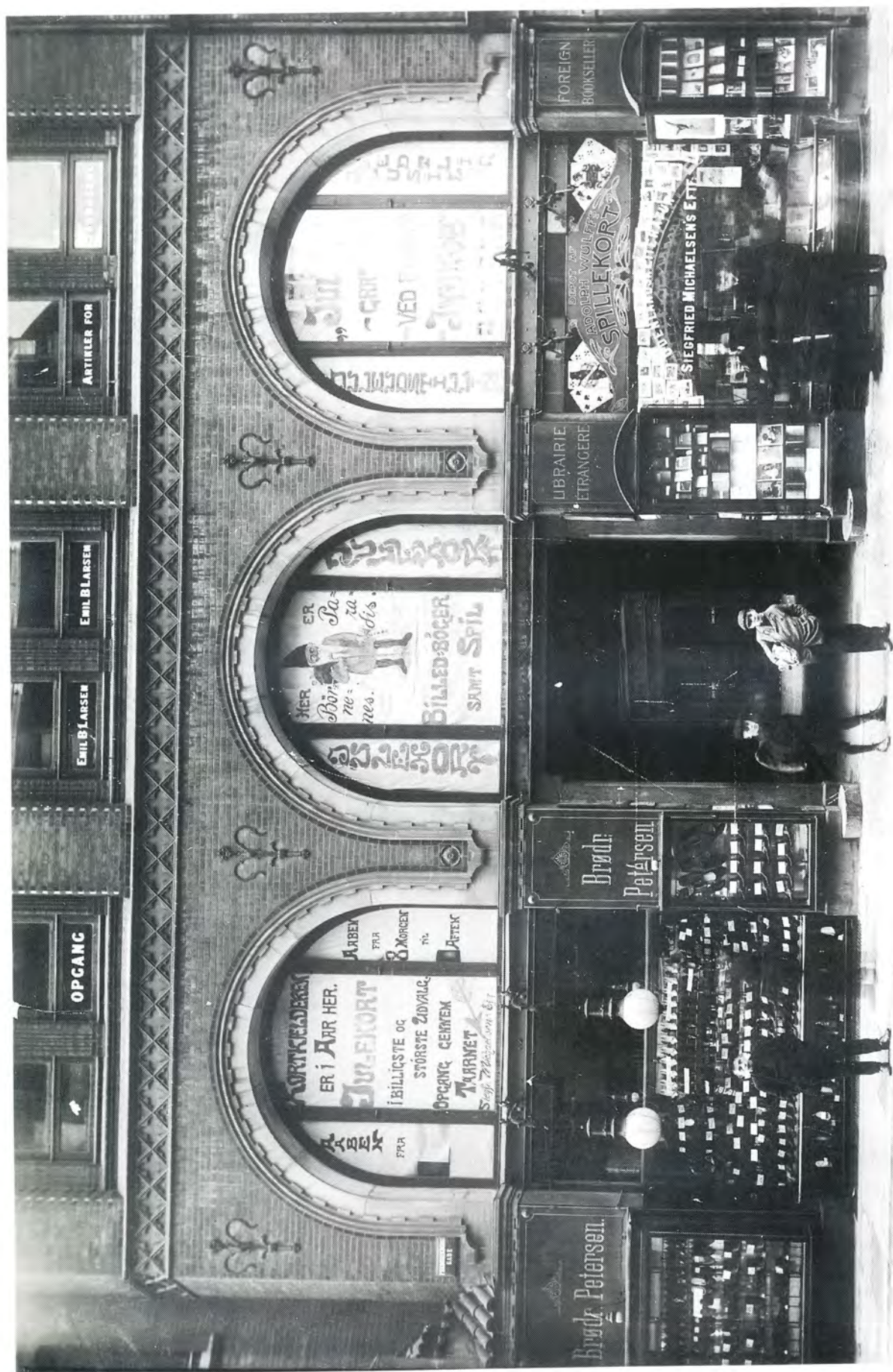
Kulturtorvet blev planlagt i 1728: "Den plads, hvor kulsviervognene fra skoveggen i nordøst Sjælland faldbyder deres vare". En rådstue-plakat fra 1869 forkynder at handel "med tørv, brænde, pindebrænde, trækul og andet indenlandsk brændsel, således også riskoste" kun må finde sted på Kulturtorvet, evt. Hauser Plads. Senere, som vi ser på fotografiet, blev pladsen brugt til kapervogne. F: P. Elfelt. S: Privat.

I 1894 ønskede Peter Elfelt at optage prospekter af København. Hos kamerakonstruktør Jens Poul Andersen (Nellerødmanden) bestilte han et panoramakamera. Året efter blev det leveret. Et af P.E.'s første panoramafotografier er dette billede af Kulturtorvet, optaget fra hans atelier ved Købmagergades udmunding.

Højre side af Kultorvet ved Købmagergades udmunding har hoffotograf Peter Effeit fastholdt i dette facade-prospekt ca. år 1900. Skandalebladet "Middagsposten" viser sit pågående ansigt til fulde. F. P. Effeit. S: J.P.

Vi nærmer os juletid - Brødr. Petersen tilbyder "Billed-Bøger samt Spil" - "Julekort i billigste og største Udvalg". Hjørnebygningen med tårnet, se foregående side, var en af de største forretninger på Kulturvet. F: ukendt. S: A.T.M.

I Nørregade har fotografen stået højt til vejs, måske en søndag morgen, for at skænke os dette rolige og sagtmødige billede af Vor Frue Kirke. Kapervognene venter tålmodigt på kunder. F: ukendt. S: A.D.

Sporvognen "Hønen" er stoppet for et lille pust. Trafikken var ikke overvældende på en søndag. F: ukendt. S: A.D.

Nytorv blev grundlagt af Chr. IV i 1606, her set fra Gammeltorv. Fra 1627 til 1761 var det offentligt rettersted, hvor misdædere blev pisket og brændemærket. Fra midten af 1800-tallet kødtorv. Ca. 1865-70. F: Chr. Neuhaus. S: J.P.

Omkring "Caritas" (barmhjertighed) springvandet fra 1609, med de springende "guldæbler" af træ, kom valbykonerne ind med deres fjerkræ, æg og grønt på de ugentlige torvedage, onsdag og lørdag. Kbh. 1907. F: ukendt. S: A.D.

Gammeltorv, byens ældste, set mod Nørregade og Vor Frue Kirke. Før biskop Absalon grundlagde København, lå her en markedsplads. Omkring århundredskiftet fik kaperovnene holdeplads. Ca. 1860. F: Chr. Neuhaus. S: J.P.

Københavns Domhus var oprindelig byens 5. rådhus opført i 1805-15 efter tegninger af C.F. Hansen. Foruden kødtorvet var her opstillet en offentlig vandpost. Ca. 1865. F: Chr. Neuhaus. S: J.P.

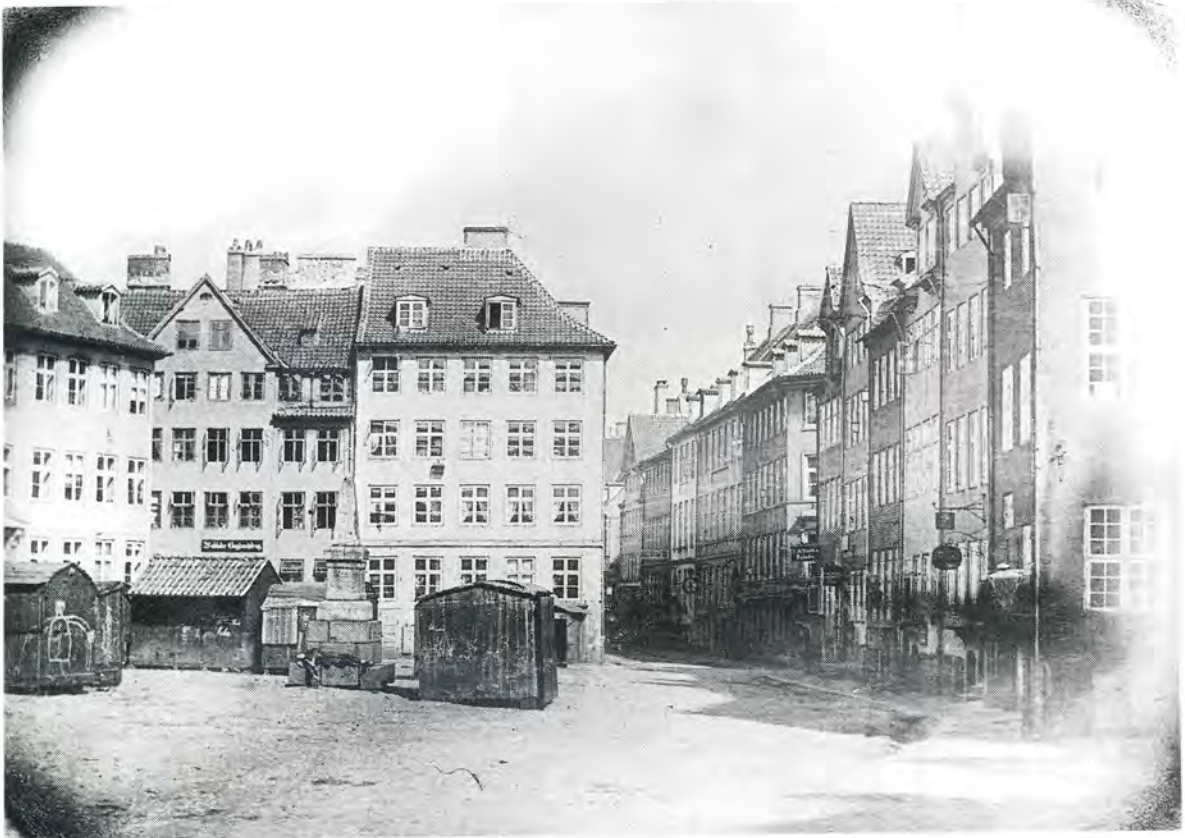
Kong Christian IV's mest geniale indfald var opførelsen af Rundetårn og Trinitatis Kirke. Observatorium, bibliotek og kirke samlet i et bygningskompleks. Tårnet stod færdigt i 1643. Intet andet københavnerprospekt er kendt verden over som dette. Billedet er stereoskopisk og optaget i begyndelsen af dette århundrede. F: ukendt. S: F.B.

Ved foden af Rundetårn summer det af menneskemylder. Postbude, forretningsfolk, godfolk, barnet ved sodavandsvognen, osv., osv. F: ukendt. S: A.D.

Købmagergade var fra gammel tid kendt som guldsmedenes tilholdssted. I nr. 26 skrev Ludvig Holberg Peder Paars. Til venstre "Kongelig allernådigst privilegeret post- og gæstgivergård". For enden af gaden ses Rundetårn. Dateringen på billedet 1880 er ukorrekt, fotografiet er fra ca. 1868. F: Vilhelm Tillge. S: A.D.

Efter domfældelsen af Rigshofmesteren Corfitz Ulfeldt blev en af hans gårde udlagt som Ulfeldts Plads, hvorpå der rejstes en skamstøtte med ordene: "Forræderen Corfitz Ulfeldt til evig Skam og Skændsel". Ved Københavns brand i 1728 nedbrændte husene på pladsen, men støtten blev fornyet. Natten mellem den 23. og 24. maj 1842 blev den fjernet og pladsen blev navngivet Graabrødretorv.

På skamstøttens fundament har en af byens trætte herrer lagt sig til hvile. Daguerreotypiet er optaget i maj 1840, måske det første daguerreotypi af et menneske optaget i Danmark? På et af de små handelsskure til venstre har en dreng med kridt tegnet en mand - tidlig graffiti! F: Peter Faber & Jørgen A. Bech. S: K.A.

To københavnske prospekter set hver sin vej fra krydset Antoniestræde og Kristen Bernikovstræde. Et billede af 1860'ernes hovedstad. F: ukendt. S: A.T.M.

Utallige blomsterudsalg leverede varen til mangen opvartende ægtmand.
F: Ukendt. S: S.K.

To gentlemen overvejer ugens tilbud.
F: ukendt. S: S.K.

København.
Gaardparti i Adelgade.

- postkort-prospekter

Kjøbenhavn ansås for en jævnhedens by. Få var de, som bar diamanter til skue, alligevel er fattigdom storbyens uhyggelige bylder. Her i disse fattighjem, hvor alverdens dunster æder sig ind i murene er billedet overalt det samme, trøstesløshed, drukkenskab, mangel på renlighed og hyggesans. Ægteskabelige tragedier - børn som ikke kan brødfødes, små indtægter hvis regelmæssighed er tilfældig. Vinteren er værst når frosten skærer gennem døre og vægge, kakkelovnen skriger efter brændsel - da er vejen til pantelåneren kort".

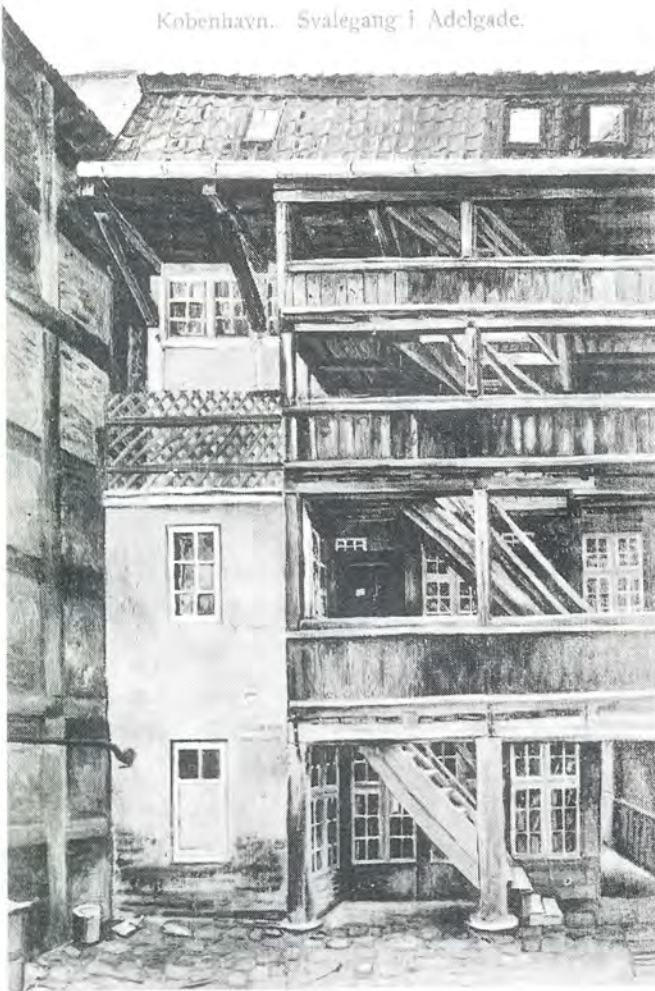
Citat fra bogen "Stor-København" 1907. Afsnittet: De fattige.... af forfatteren Albert Gnutzmann.

Postkort- og prospekt fotografen Fritz Benzen (1864-1945) har i over 600 optagelser fra 1891 til et godt stykke ind i dette århundrede skildret bl.a. det indre København, her gengivet med stedsangivelse på de enkelte billeder. F: Fr.B. S: J.E.

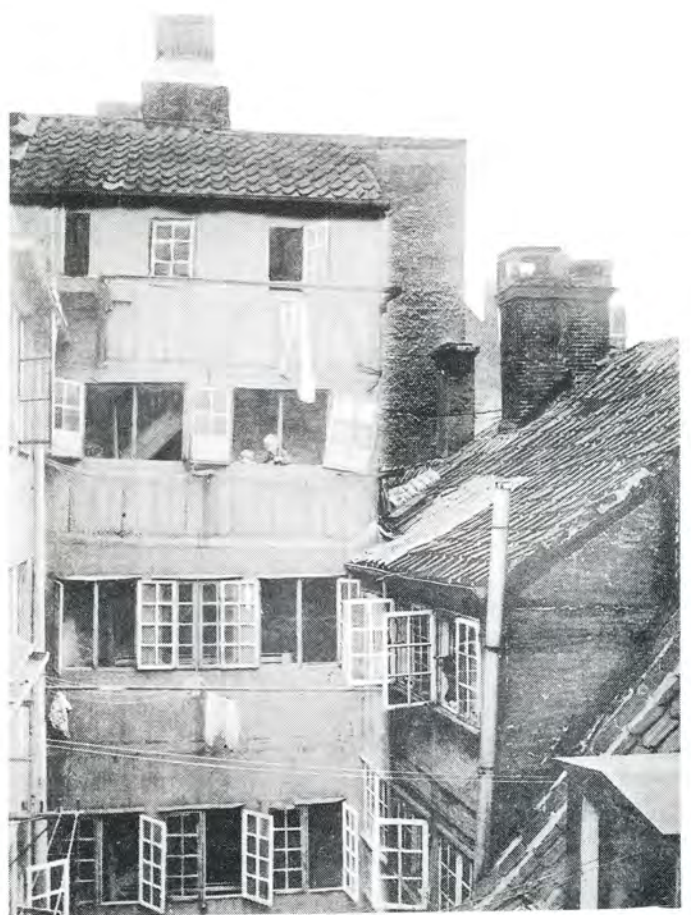

På hjørnet af Gammelmønt er en damepassiar under udvikling. Storebror med tromme og skråhue forsøger at vække fotografens opmærksomhed.
F: Ukendt. S: S.K.

København. Svalegang i Adelgade.

København. Gaardparti fra Adelgade.

Overalt i byen skramler dagrenovationens vogne. Såvel gadeskidt som gårdsdagens husaffald afhentes. F: Ukendt. S: S.K.

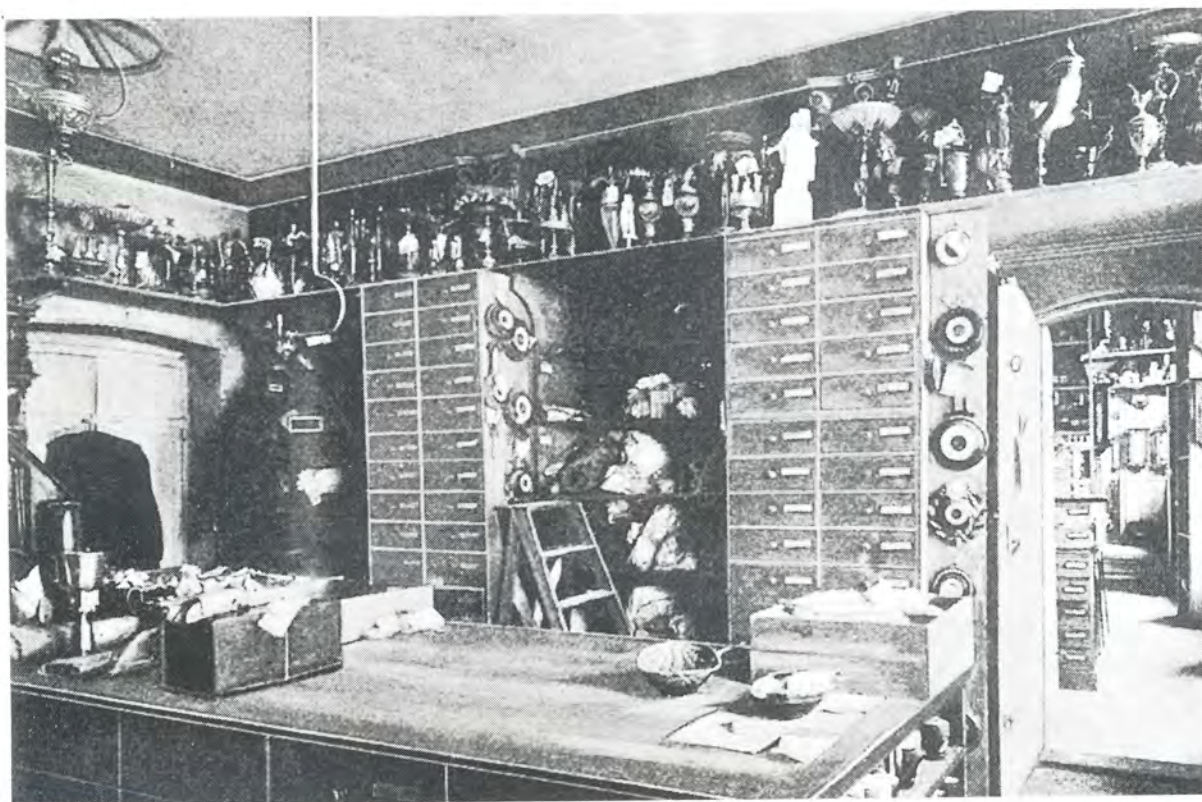
Parti & Auktionsvarer var en udpræget forretningsmetode. Her kunne almuen få dækket sine behov.
F: Ukendt. S: S.K.

København.
Gaardparti fra Brogade.

København. Gaardparti fra Torvegade. „Skibet“. I.

For enden af Gammel Strand lå Assistenthuset, også kaldet "Onkel". Her kunne man, når nøden bankede på døren, belåne sine ejendele. I "Sølvkammeret" var tingene sirligt indpakket og nummereret. Folk fra alle stænder kom her - armod kunne blive alles lod! F: Ukendt. S: S.K.

På det mere ydmyge "Laanekontor" kunne man modtage mønt på svigermors guld-tænder! F: Ukendt. S: S.K.

De sidste nyheder studeres uden for "Middagsbladets" vinduer.
F: ukendt. S: S.K.

Visitkort og brevpapir blev selvfølgelig bragt til døren - det sørgede "Hertz Bogtrykkeri" for. F: ukendt. S: F.B.

En almindelig morgenudmidning fra et værtshus i Nyhavn. Få trappe trin oppe - kunne billetten løses til Amerika. F: ukendt. S: S.K.

I Vognmagergade er ordensmagten repræsenteret ved tre granvoksne betjente. F: Ukendt. S: S.K.

I "Blodkoppen" serveredes der "Mælketoddy" og "Runde" til tyve, alfonser og allehånde plattenslagere. I blitzlysets skær viser fotografen, som en anden Jacob Riis, lastens hule. F: Ukendt. S: S.K.

Kvindeligt selskab var et særsyn på værtshuse.
F: ukendt. S: F.B.

Broen over stadsgraven. Til venstre Husarkasernen. Ny Østergade, det nuværende St. Kongensgade og Nyboder.
F: ukendt. S: T.I.

Fra toppen af Marmorkirken har fotografen optaget et prospektbillede, ikke blot af den kongelige residens, men også Orlogsværftet med Københavns Red. F: ukendt. S: A.D.

Udsigten hen over Sankt Annæ Plads mod Flådens Leje. F: ukendt. S: P.P.

Digteren Adam Oehlenschläger og komponisten Niels W. Gade har stået for enden af Sankt Annæ Plads. I dag er det kong Christian 10. F: ukendt. S: P.P.

Halmtorvet, den nuværende Rådhusplads, med den nyanlagte Vesterbrogade var et flot prospekt, med nyplantede træer og grønt område. F: ukendt S: A.T.M.

Københavns Rådhusplads ca. 1895. To år senere kørte den første sporvogn over pladsen, og i 1905 kunne Martin Nyrops Rådhus indvies. F: Richard Andvord. S: A.D.

Rådhuspladsen med Dagmar Teatrets grandiose bygning i baggrunden. Ca. 1910. F: ukendt. S: A.T.M.

Fotografen står på Rådhuspladsen lige ud for det nuværende Palads-Hotel. I århundreder var man kommet til hovedstaden gennem Vesterport - det mange søgte var Hotel Knapstedsgaard, i stueetagen kunne man proviantere hos høkræmmeren, og havde man behov for værtshusstemning, var det blot at gå lidt til højre til C.C. Olsens Ølhal & Beværtning. F: ukendt S: A.T.M.

Hestesporvognen som transporterede københavnerne fra Amager forbi Tivoli videre til Frederiksberg Allé - har gjort holdt ud for Sommerlyst. F: ukendt. S: A.D.

I 1888 var Tivolisøen et midtpunkt i "Den store Nordiske Kunst- og Industriudstilling". F: Sofus Juncker-Jensen. S: F.B.

Vesterbros Passage fastholdt af en prospektfoto i 1885. Til venstre banegårdsterræn - "Central Hotel" og "National" - til højre i baggrunden Tivolis hovedindgang og Industriflyningen. I midten "Frihedstøtten". F: ukendt. S: A.D.

Linie 12 med to blanke, velnærede og kraftige heste holder klar på Søtorvet. De københavnske hestesporvogne bandt bydelene sammen. F: ukendt. S: N.W.

Østerbros beboere hilste denne nye type sporvogne velkommen. F: ukendt. S: P.P.

skinnerne høvles.

Sporvognskinnerne måtte til tider høvles. F: Ukendt. S: S.K.

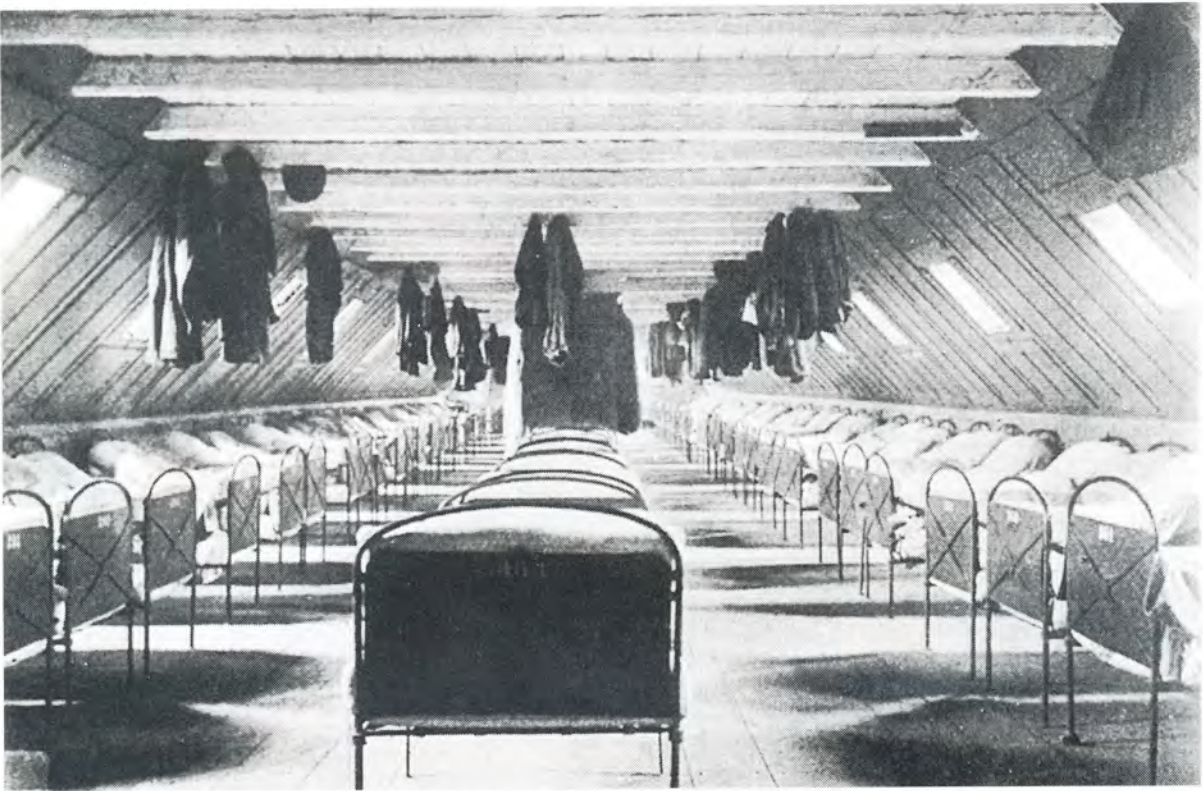
Et vue over Københavns anden hovedbanegård, som gjorde jernbanetjeneste fra krigsåret 1864 til 1911. Biografen Palads Teatret opførtes på dens grund i 1917. F: ukendt. S: A.D.

Peblingebroen førte ud til det nybyggede Nørrebro-kvarter 1875. I 1884-85 blev den erstattet af Dr. Louises Bro, opkaldt efter Christian IX's populære dronning. F: ukendt. S: F.A.

På vej hjem fra skole "hygger" børnene sig i Ladegaards Aens mudrede vand. Et åndehul blandt lejekasernerne på Nørrebro. F: Ukendt. S: S.K.

Sovesalen på Ladegården, Københavns fattiggård og tvangsarbejdsanstalt, her kunne byens hjemløse eksistenser få mad og husly. F: ukendt. S: S.K.

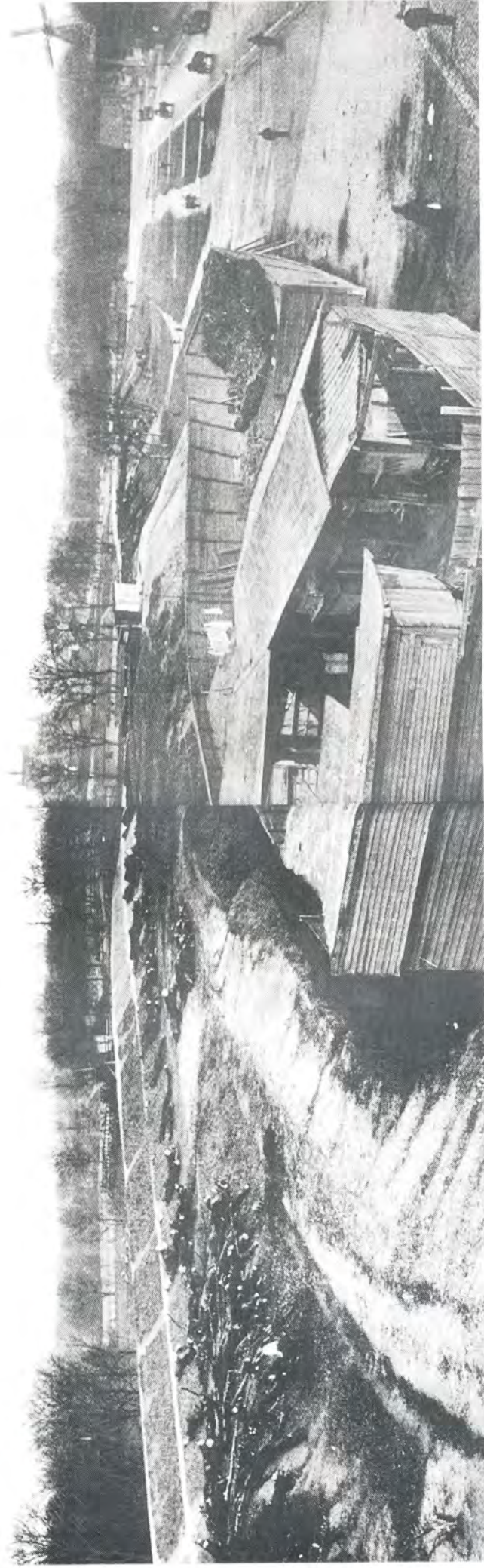
Det gamle Vartov var for mange enlige den sidste holdeplads - hvor omsorg og pleje var i højsædet. F: Ukendt. S: S.K.

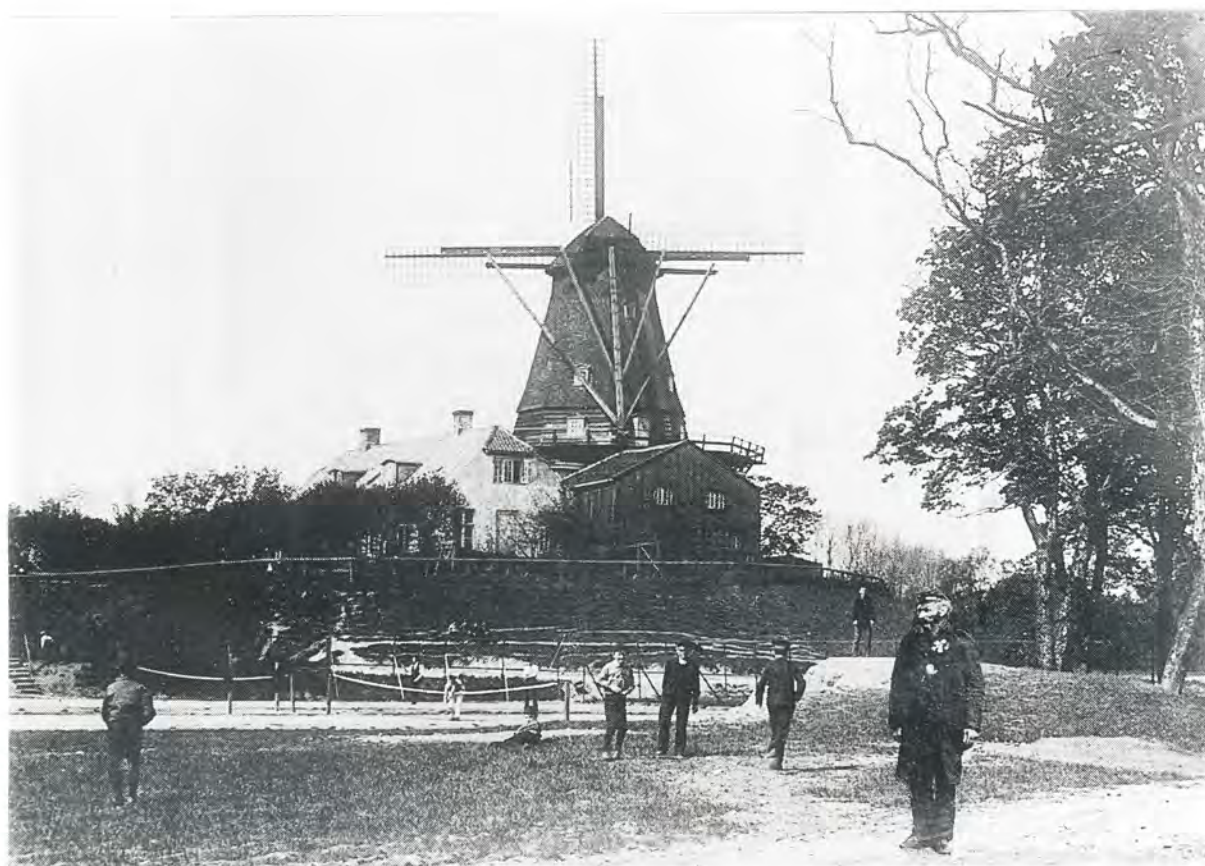
Fra Vor Frue Kirke har fotografen fanget byens begrænsning mod nordvest. Vi ser Nørrevold, Glaciet, Peblingesøen og Dosseringen, med Sankt Petri Kirke i forgrunden. Midt i billedet Ny Mølle på Hahns Bastion 1865. F: ukendt. S: A.D.

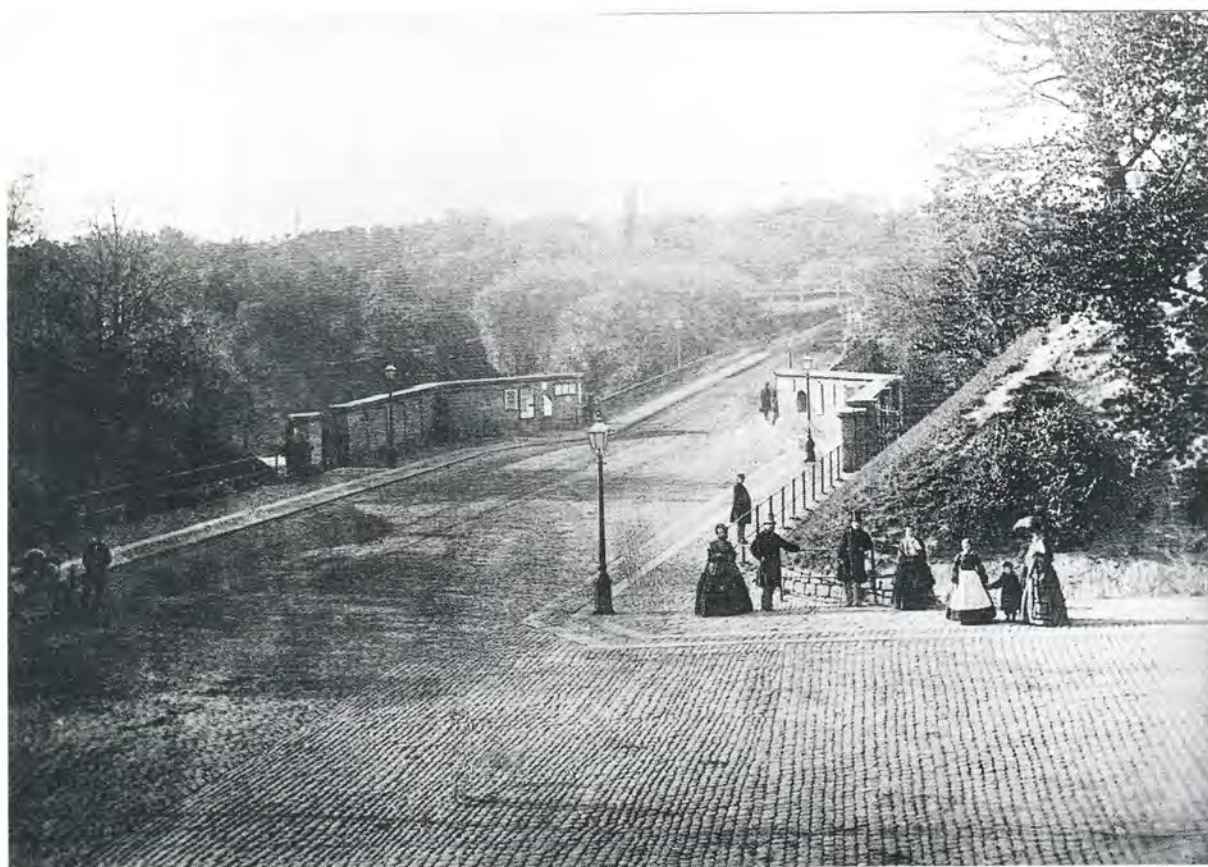
Prospektet af Københavns Universitets Observatorium og Botanisk Have er fra ca. 1870. I baggrunden skimtes Kommunehospitalet, som i 140 år har fungeret uafbrudt! F: ukendt. S: F.B.

Dette panorama-prospekt har Peter Eifelt optaget ved Østervold. Bagerst ses Silo-Pakhuset i Frihavnen og til højre Kastelsmøllen. Fotografiet er optaget i 1894 til topografisk tidsskrift "Før & Nu". F. P.E. S. F.B.

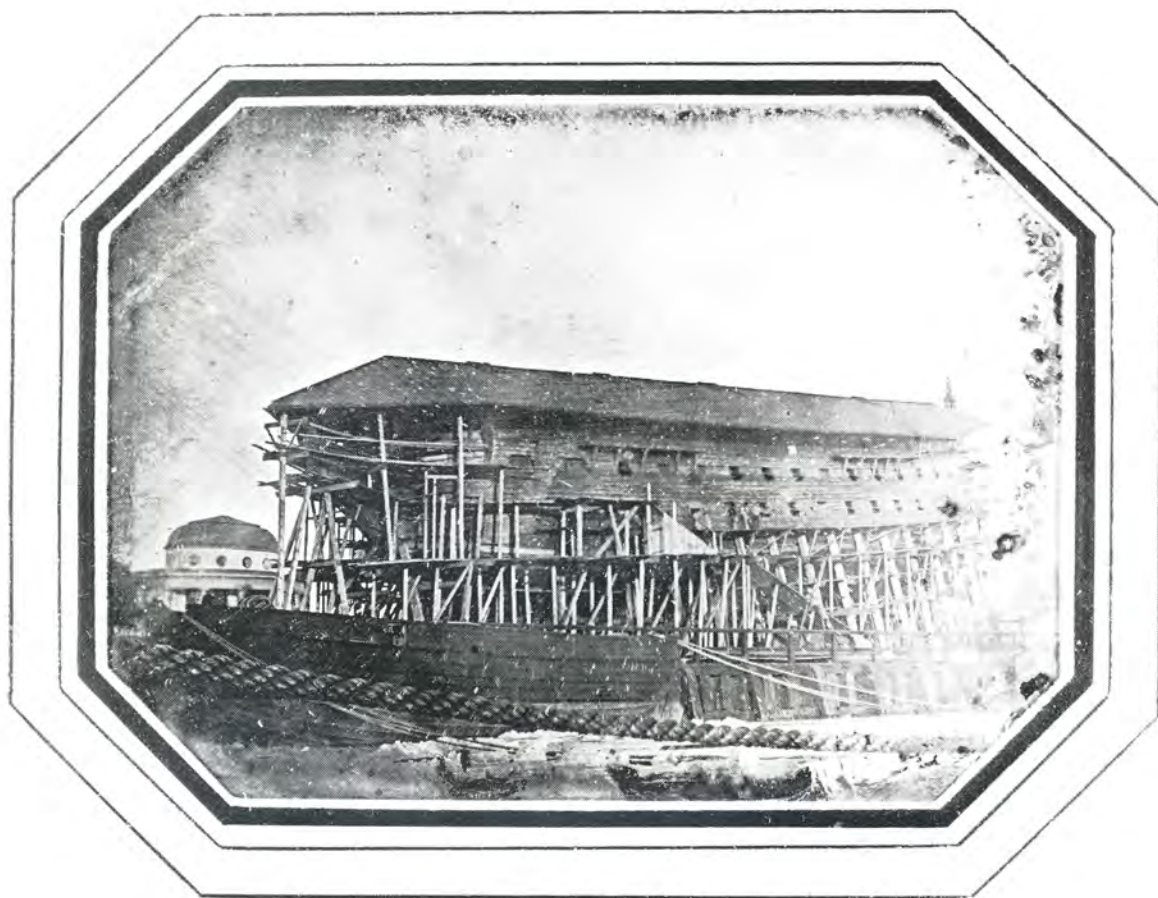
Dronningens Mølle set fra Voldbakken på Østervold 1896. I forgrunden har fotografen ladet den københavnske original Scheibelein posere. F: Chr. Neuhaus. S: J.P.

Vesterports Gab med de endnu intakte volde. Ca. 1865. F: Chr. Neuhaus. S: J.P.

Kgl. hoffotograf Peter Elfelt optog en del københavnske prospekter i perioden 1894-1920. Blandt disse var et panoramabillede af Langelinie set fra Meteorologisk Instituts tag fra 1894. Enkelte motiver blev glansfuldt kolorerede, sat i ramme og solgt som souvenir i bl.a. Tivoli. F: P.E. S: F.B.

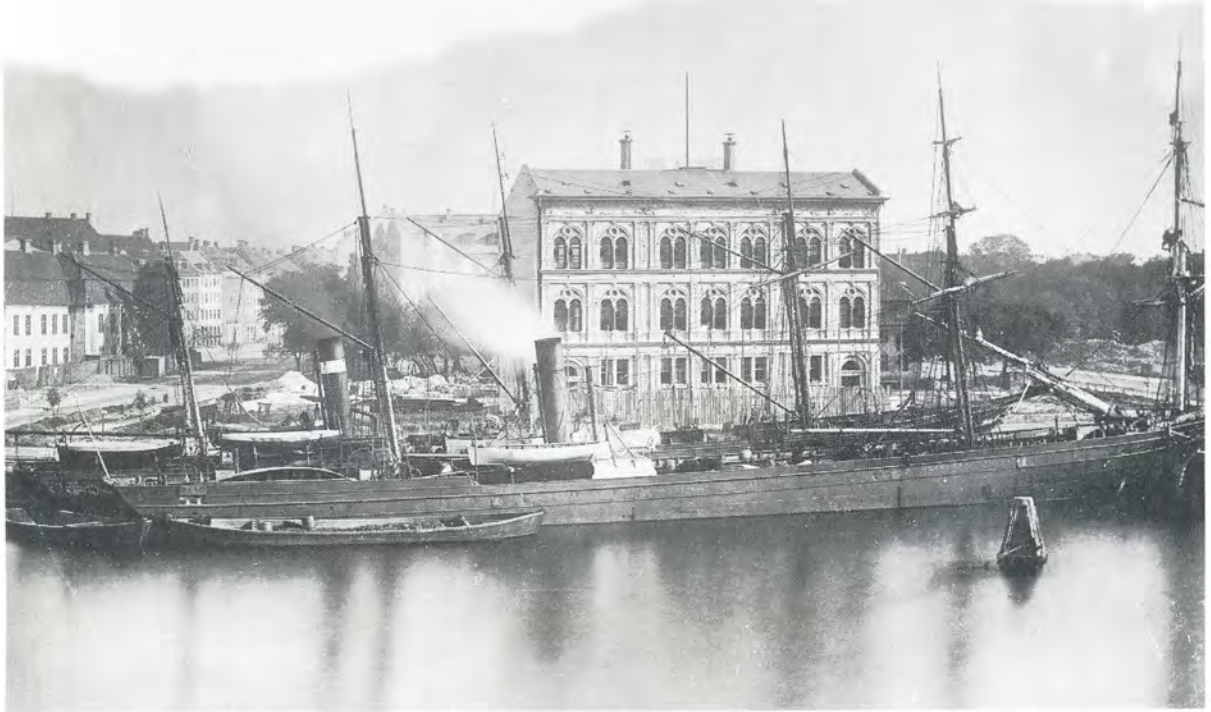
Daguerreotypi af linieskibet Dannebrog ca. 1848. F: Ukendt. S: K.B.

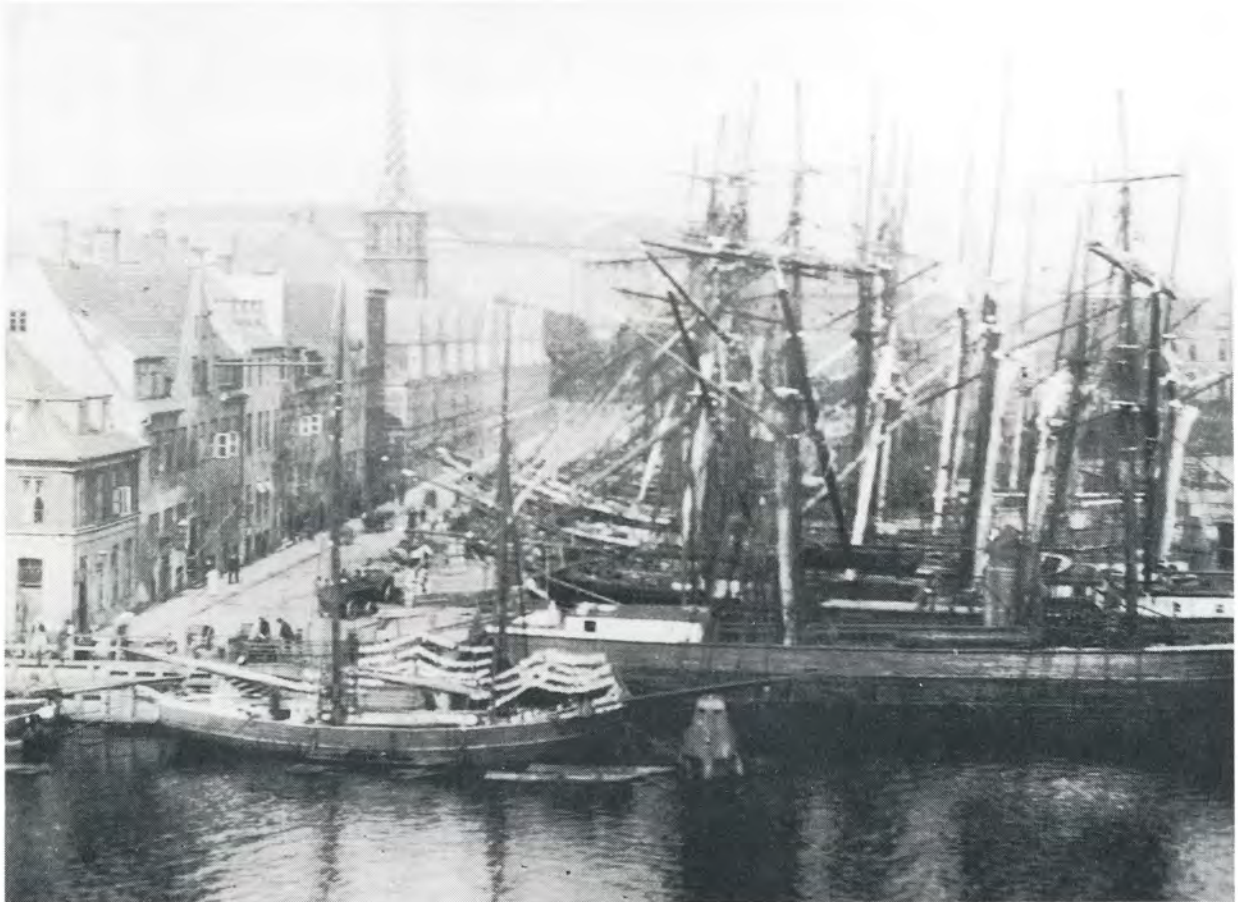
Fregatten Havfruen er ankrede op foran Asiatisk Plads engang i 1880. F: Fr. Riise. S: K.B.

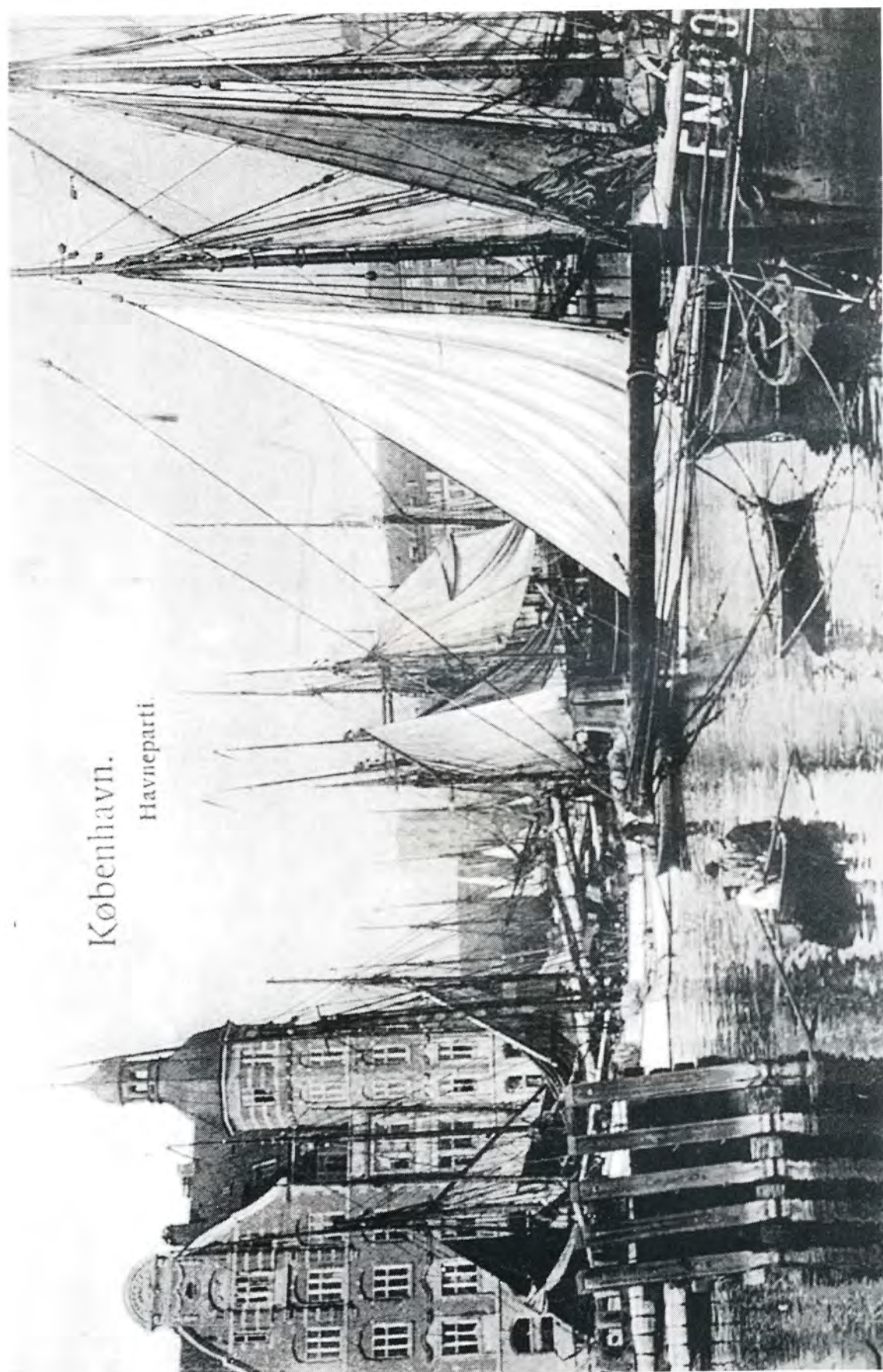
Det maleriske prospekt af Københavns inderhavn er i 1870'erne stadig præget af idyl. På grund af brandfare blev dampskibe endnu ikke sluppet herind.
F: ukendt. S: A.D.

Navigationsskolen opført af arkitekt Ferdinand Meldahl i Havnegade. 1865. F: ukendt. S: K.B.

Hele sommeren lå "Finlapperskibene" side om side i Slotsholms-Kanalen langs Børsgade ud for husrækken "De seks Søstre". Duffen af friskt og sødt træ hang i luften. Der blev handlet direkte på gaden. Ca. 1865. F: ukendt. S: J.P.

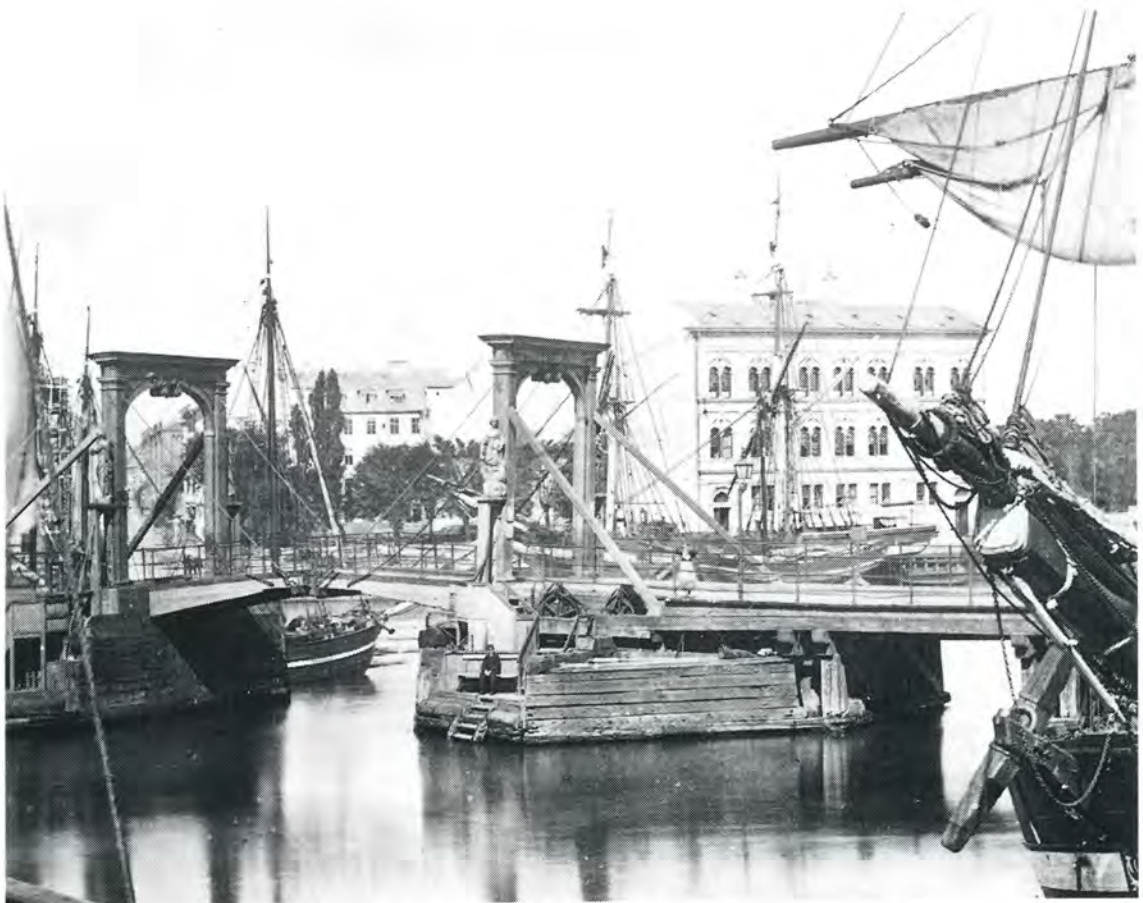
København.

Havneparti.

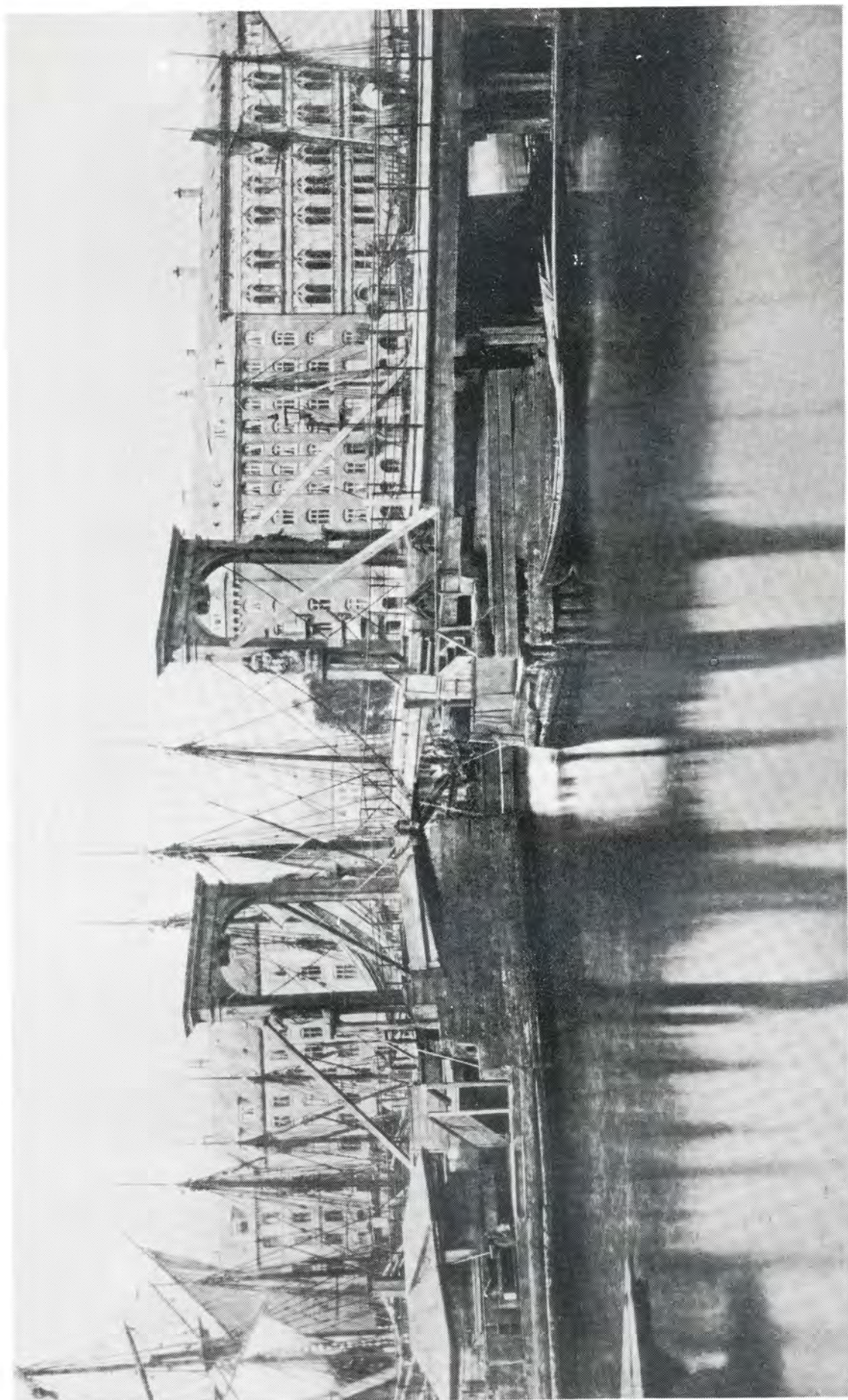
Endnu et malerisk fotografi af postkortfotografen Fritz Bentzen af inderhavnen. F: Fr.B. S: J.E.

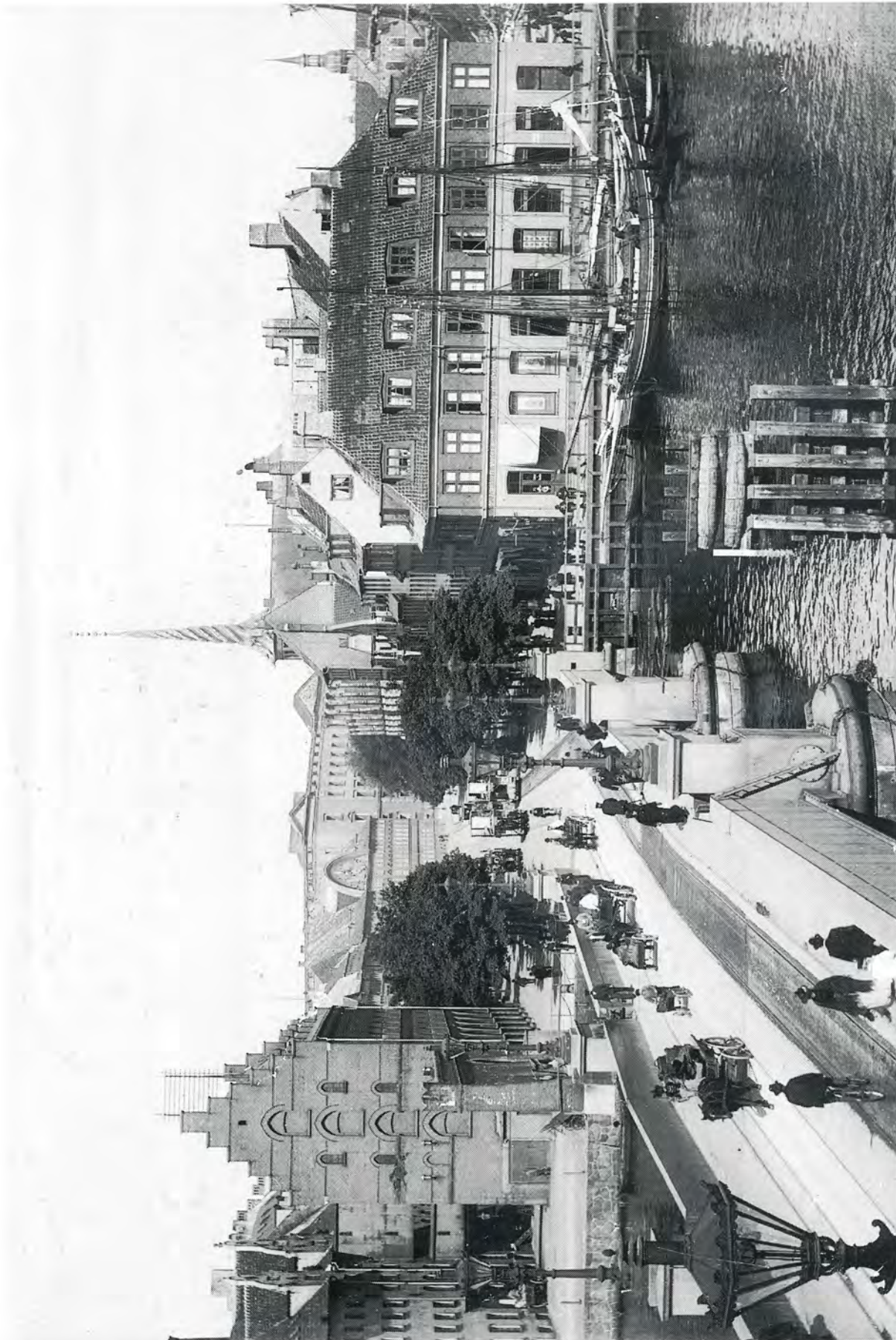
Knippelsbro (Burmeister & Wain-broen) med Brogade til venstre og Torvegade til højre, præcis hvor "Ørkenfortet" ligger i dag. Perspektivfotoet er muligvis bestilt af familien på balkonen 2. sal midt for. Ca. 1900. F: Harnisch. S: A.T.M.

Duften af tjære og sejlskibenes tovværk fuldender idyllen ved Knippelsbro. F: V. Thillge, stereoskopbillede. S: A.D.

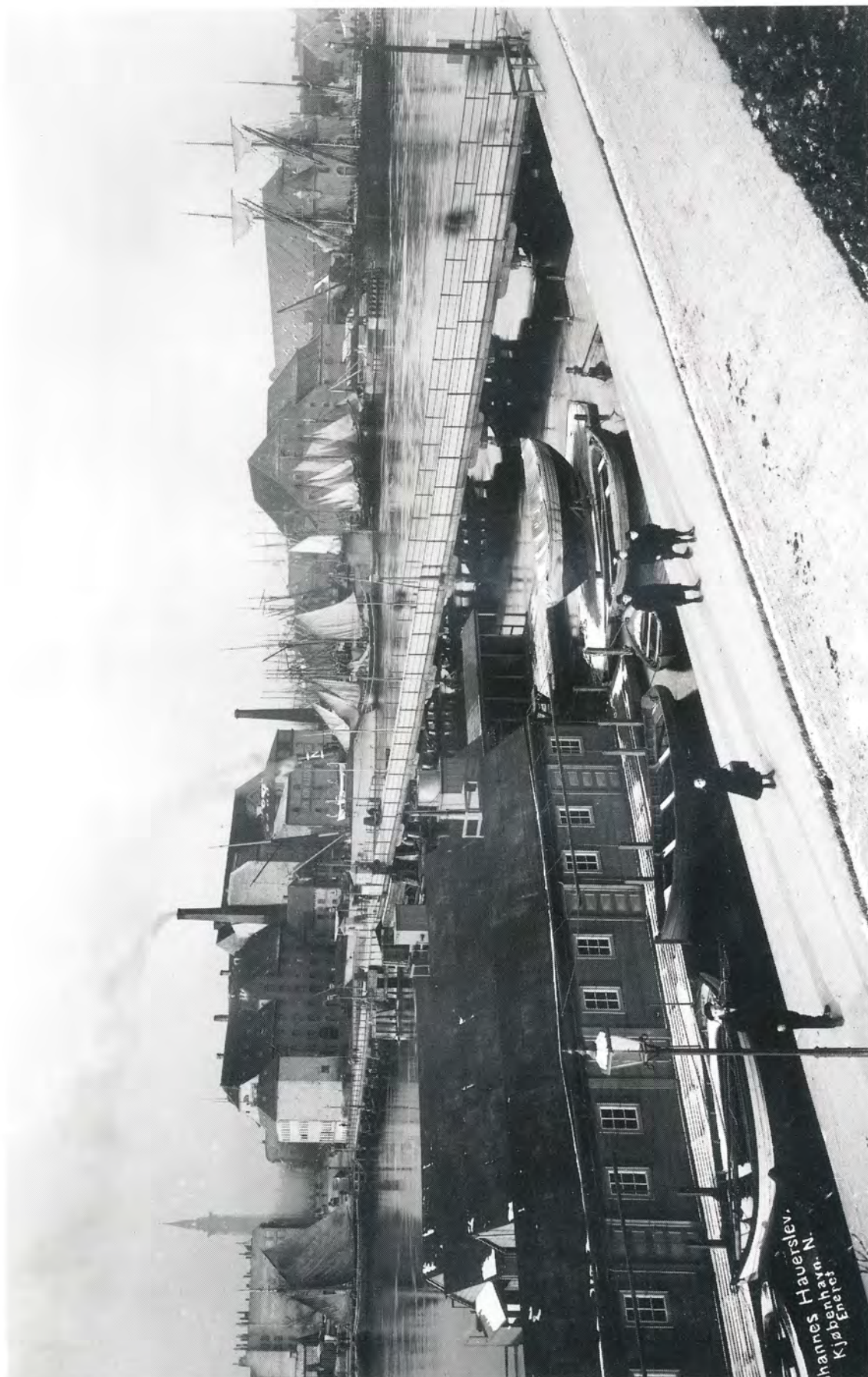
Med hollandske broer som forbillede kunne man endnu i 1868 fryde sig over Knippelsbro med de dekorative figurer, som symboliserer de fire "Hoved-Vinde". Et postkort som enhver måtte eje. F: ukendt. S: F.B.

Den 1. august 1869 blev det muligt at køre i sporvogn til Amager. Broen afleveredes til den affalte tid og bekostning! Prospekt fotografiet er fra ca. 1886. F. ukendt. S: A.T.M.

"De seks søstre" blev oprindeligt bygget som købmandsgårde, men ændredes langsomt til beboelsesejendomme. I 1880 fik Privatbanken desværre sin vilje, og ejendommene blev nedrevet. F. ukendt. S: A.T.M.:

Fotograf Hauerlev's smukke havneprospekt fra 1904 med Langebro, som ender i Vestervoldgade. Til højre Korn-dampmøllen og Gamle Kongens Bryghus. I baggrunden det nyopførte Rådhusårn. F. J.H. S. A.T.M.

Inderhavnen havde sin egen fiskerihavn, hvor københavnernes hver morgen kunne erhverve sig friskfanger fisk. F. ukendt. S. A.D.

EPILOG

*Nu kommer vi til sidste side
i Objektiv vort gode blad,
hvor vi jo fik en del at vide
om Danmarks gamle hovedstad,
vi nåede så langt tilbage
som fotografisk kunst formår,
til Frederiks og Grevindens dage,
til klunketidens byggeår.*

*At være fotograf var ikke
så ligetil som i vor tid,
det kræved mandfolk som var kvikke
og ville ta det sure slid,
for det var tunge ting de måtte
ha med hver gang de rykket ud
til borgerhuse og til slotte
i sol og blæst, i regn og slud,
et tungt stativ og tunge plader
samt kamera i stort format
blev slæbt igennem byens gader
i håb om gunstigt resultat.*

*Med energi og ekspertise
tog disse fotografer fat,
så Objektiv i dag kan vise
en del af denne billedskat.
Vi mindes disse gæve fyre,
og takker for den arv vi fik,
beundrer at de kunne styre
en ny og vanskelig teknik.*

*Men København var meget andet
end borgerskab og kongeslot,
for livets goder er jo blandet,
og langt de fleste leved småt
og boede i usle stræder,
blandt andre Peder Madsens Gang,
for mangen mand var livets glæder
mest brændevin og bagerklang.
Men selv for dem der havde penge
så manglede, som vi nok ved,
alt det en nutids dansker længe
har anset som nødvendighed.*

*Vand pumpede man fra en hane,
helt ukendt var elektrisk strøm,
at gå på lokum var en vane,
og WC var en fremtidsdrøm.
Men byen voksede, alt blev større
og nyt kom til, til alles gavn,
og damptog kom i 47
for første gang til København.*

*I mange år har vi nu vadet
i foto, sort/hvid og kulør,
de bedste kommer her i bladet,
hvem skaffer dem?
vor redaktør!*

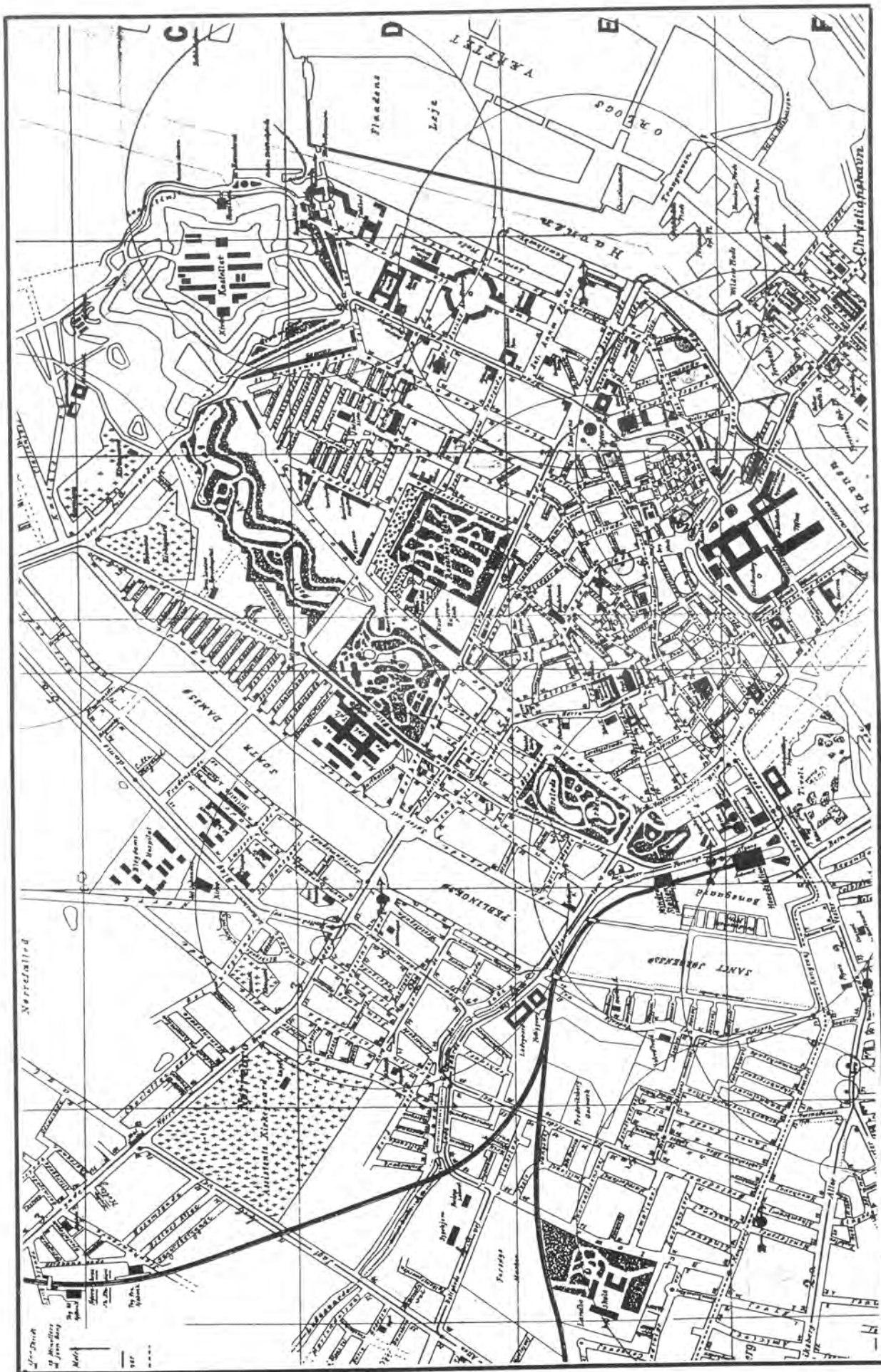
Flemming Anholm.

Kort biografi over københavnske fotografer som har beskæftiget sig med prospekt- og topografiske optagelser.

- ANDVORD, RICHARD - se Lindahl, Axel.
- BEAUVAIS, JEAN-BAPTISTE-DÉSIRÉ (1831-1896). Smukke optagelser af København & omegn.
- BECH, JØRGEN ALBERT (1808-1876). Prospekt-daguerreotypier, bl.a. af Gråbrødre Torv.
- BECK, C, ANTON (1828-?). BISPEVEJ 2, KBH. Optog bl. a. laporelloalbum af københavnske bygninger.
- BENZEN, FRITZ THEODOR (1864-1945). KØBMA-GERGADE 62, KBH. Topografiske billeder af København. Jørgen El-søe, Espergærde, har lavet registrant over ca. 700 postkort-fotografier af København optaget i en 20-årig periode fra 1895-1915. F.B. optog også en række stereoskopiske billeder af hovedstaden. 1578 negativer med tilhørende protokoller i Kbh.'s Bymuseum.
- BIRCH, AUGUST WILHELM (1829-1913). LILLE KIRKESTRÆDE 5, KBH. Prospekter af Højbro Plads m.m.
- BIRK, JOHAN BÜLOW (1819-1858). Optager daguerreotypi af Gråbrødre Torv sammen med Peter Faber, samt adskillige prospekter af hovedstaden. Ca. 10 daguerreotypier findes på Ålborg historiske Museum.
- BLOCH, J.C. AMALIEGADE 43, KBH. Har optaget adskillige prospekter af Kastellet.
- BLOCH, JØRGEN THEODOR (1817-1892). BREDGADE 32 & GOTHERSGADE 83, KBH. Har optaget mange prospekter af København og fik hædrende omtale på en udstilling i 1888.
- BLOCH, W (?) Fotograferede københavnske byprospekter (stereoskopisk) (1908-1929).
- BØGH, JOHAN EMILIUS (1815-1893). Prospekt-daguerreotypi af Højbro Plads 1849, ellers bosiddende i Århus.
- CHRISTENSEN, CHR. (1875-EFTER 1920). GL. AMAGERTORV 31, KBH. Fotograferede københavnske byprospekter (stereoskopisk) omkring århundredskiftet.
- CHRISTIANSEN, MARIUS L. (1877-1944). KBH. Som hobby fotografere-de han mange københavnske stereoskopiske byprospekter (1900-1932).
- CHRISTENSEN & Co. ST. KONGENSGADE 21, KBH. Fremstillede en billedserie: "Kjøbenhavn & Omegn 1888".
- COHEN, HARALD EMIL (1821-1905) GOTHERSGADE 6, KBH. Fremstillede stereoskop-billeder i serier, bl.a.: "Erindring fra Kjøbenhavn". Desuden optog han mange prospekter af København.
- COLLIN, ALFRED THEODOR (1849-1922). LYNGBY. Fotograferede københavnske byprospekter (1892-1894).
- DAHL & Co., J.D. FREDERIK (CA. 1853-). VIMMELSKAFTET 47, KBH. Københavnske prospekter, bl.a. en serie af "Christiansborg Slotsruiner".
- DANIELSEN, JENS JOHAN (1842-1919). ØSTERBROGADE 44, KBH. Specialiserede sig i maritime prospekter af Københavns havn.
- ELFELT, PETER LARS (1866-1931) F. PETERSEN, TOG NAVNEFORANDRING 14/11-1901. P.E. var en af de flittigste prospektfotografer overhovedet, hans optagelser strækker sig fra 1890'erne næsten frem til sin død. Produktionen af panoramafotografier, stor-prospekter samt en blanding af reportage- og københavnermotiver leveredes til datidens mange dag- og ugeblade samt topografiske bøger og tidsskrifter, bl.a. "København før og Nu". Fra sit atelier på Østergade havde han en blomstrende forretning med salg af stereoskop-billeder under navnet: "Stereoskop-Galleriet" fra 1892-1910. Det indeholdt ca. 7.700 billeder. Man må dog gøre opmærksom på, at P.E. opkøbte afdøde kollegers negativer og satte eget navn på billederne. Komplet nummer-regi-strant findes på D.F. & D.F.S. 1996.
- FANGEL, PETER LORENTS (1837-1922). NYGADE, MIDDELFART. Stereoskop- og billedfabrikant P.L. Fangel optog 7.125 stereoskopiske billeder indtil 1901. København er rigt re-præsenteret. Se: Regi-strant over danske stereoskopbilleder. En fortegnelse over 10.387 fotografier samt 151 stereoskopfotografer udarbejdet af Erik Fersling. D.F. & D.F.S. 1996.
- GALLE & AAGAARD. FIRMA (1883-1900). JERNBA-NESTATIONSVEJ 5, KBH. Fremstillede i perioden 1885-1895 mange topografiske billeder af København.
- HALL, CARL CHRISTIAN (1848-1908). FREDERIKSBERG, KBH. Fotograferede bl.a. Christiansborg Slotsruiner den 5.-7. oktober 1884. Fotografierne blev udgivet af Galle & Aagaard. Ca. 16 optagelser.
- HANSEN, GEORG EMIL (1833-1891). NORGESGADE 168, KBH. G.H. optog et større antal stereoskopbilleder af København i årene 1865-1875. Disse blev også fremstillet som visitkortbilleder. "27 forskellige Prospekter af København".
- HANSEN, HANS (1844-1913). ODENSE. Rejste ofte til København for at optage københavnske prospekter med salg for øje.
- HARBOE, EDVARD VALDEMAR, (1834-1883). KOMPAGNISTRÆDE 20, KBH. Fremstillede meget fine stereoskopbilleder i 1860-1870'erne af København.

- HAUERSLEV, JOHANNES** (1860-1921). FÆLLEDVEJ 9, KBH.
J.H. fremstillede en større serie stereoskopbilleder samt prospektfotografier af København. Mange af hans billeder er optaget i regn- og grævej. Fotografierne er fagligt og smukt udført.
- HILLEBRANDT, ALBERT T.H.** (CA. 1840-). STRANDGADE 2, KBH.
Optog københavnske prospekter, bl.a. et tidligt billede af Børsgraven.
- JERNENDORFF, IUST CARL PAUL WILLIAM** (1841-1887). NYHAVN 5, KBH.
Der kendes enkelte prospekter af København, bl.a. Amagertorv ca. 1870.
- JUNCKER-JENSEN, SOPHUS PETER FREDERIK** (1859-1940). FREDERIKSBERGGADE 21, KBH.
I 1888 havde S.J.J. eneretsfotografering (I) på "Den nordiske Industri- Landbrugs- og Kunstudstilling" i København. I den forbindelse blev der optaget en række blændende københavnske prospekter. Disse findes i dag på Danmarks Tekniske Museum og Danmarks Tekniske Bibliotek.
- JØRGENSEN, OLUF WALDEMAR** (1853-1922). KØBMAGERGADE 14, KBH.
Overtog Chr. Neuhaus atelier i 1894. De følgende mange år solgte han nykopierede københavnske prospekter med eget firmanavn.
- KANA, KAFFE (?)**.
Københavnske stereoskopiske prospekter trykt i forbindelse med reklame for Kana Luxus kaffe.
- LINDAHL, AXEL** (1841-1906) GÖTEBORG.
Fotograferede en serie meget smukke københavnske prospekter omkring 1895. Fotografierne blev udgivet af Rich. Andvord, hvis signatur og billednummer er angivet på fotografierne.
- MEIER, FRIDERICH CHRISTIAN BENJAMIN** (1830-1889). ST. ANNÆ PLADS, KBH.
I 1858 annonceres med: Smukt udførte stereoskopbilleder af København og Omegn. Samlingen var på ca. 30 billeder. Desuden optoges prospektfotografier på bestilling.
- MÜLLER & CO., BUDTZ, FIRMA. BREDGADE 21, KBH.**
I 1860'erne fremstillede firmaet en større serie af stereoskopiske billeder med motiver fra København. En anden serie hed: "Mærkelige bygninger i Kjøbenhavn".
- NEUBOURG, AYMARD-CHARLES-THÉODORE** (1795-CA. 1866). PARIS.
I perioden juli-august 1840 opholdt Neubourg sig i København, hvor han optog et mindre antal prospekter, bl.a. Kgs. Nytorv, Gammel Strand og Børsen. Derudover enkelte portræt-optagelser.
- NEUHAUS, CHRISTIAN RASMUS** (1833-1907). KØBMAGERGADE 14, KBH.
Optog og fremstillede et stort antal topografiske billeder af København og omegn i perioden 1865-1889. Neuhaus mangeårige medhjælper Oluf W. Jørgensen overtog ca. 100.000 negativer i 1894. Københavnerfotografierne blev solgt videre under navnet O.W.J.
- NEUE PHOTOGRAPHISCHE GESELLSCHAFT A.G., BERLIN.**
Optog omkring århundredskiftet en større serie af stereoskopiske billeder af København.
- NIELSEN, LARS** (1822-1889). VESTERBROGADE 18, KBH.
Fremstillede både stereoskopbilleder og prospekter af København. I midten af 1870'erne fremstillede han 10 visitkortbilleder af Kbh.'s Tivoli.
- PETERSEN, JOHANNES** (1845-1936). NØRREBROGADE 14, KBH.
Udsendte i 1884 en serie prospekter "Moment Fotografi" samt stereoskopfotos.
- RIISE, FREDERIK** (1863-1933). AMAGERTORV 33, KBH.
Fotograferede og solgte prospekter af København i perioden 1888-1900.
- SCHOU, RUDOLF ALBERT** (1849-1900) KØBMAGERGADE 45, KBH.
Begyndte at optage københavnske prospekter omkring 1884 og udsendte "Christiansborg Slot", før og efter branden i folio og cabinet.
- SCHOU, CHRISTIAN LUDVIG MAX** (CA. 1902-EFTER 1920) FREDERIKSBORGGADE 2, KBH.
Optog ca. 700 stereoskopiske billeder heraf en del københavnske motiver.
- SCHREIBER, CARL F. (?)**. STRANDGADE 11, KBH.
Et mindre antal stereoskopiske billeder af København.
- SKÅNSTRØM, CARL WILHELM** (1853-1935). FÆLLEDVEJ 25, KBH.
Stereoskopiske københavnske bybilleder.
- STENDER, CARL (?)**. KBH.
Udsendte en serie stereopostkort med københavnske motiver.
- STEREOSKOPKLUBBEN STIFTET 1908 I KØBENHAVN.**
Klubbens medlemmer har igennem årene optaget et større antal stereoskopbilleder af bl.a. København.
- STRIEGLER, PETER LUDVIG RUDOLPH** (1816-1876) KGS. NYTORV, KBH.
I 1861 udsendtes en mindre serie prospekt-optagelser af København.
- TILLGE, VILHELM** (1843-1896) FREDERIKSBERG ALLE 36, KBH.
I 1860'erne udsendes en stereoskopbilledserie på ca. 130 stk - heriblandt en del københavnske prospekter.
- UNDERWOOD & UNDERWOOD 1882, USA.**
Det amerikanske firma optog en række stereoskopiske billeder af København (1897-ca. 1907).
- WERNER, SIGVART WILHELM THEODOR** (1872-1959), KBH.
Til sit store tobindsværk "Danmark" fremstillede S.W. en række flotte københavnske prospekter (bind 1). 1940.
- WAAGØ, HANS** (1882-1944). (AMATØR).
Fremstillede adskillige meget smukke prospekter af det indre København.
- AAGAARD, CARL EMANUEL** (1869-1938). CITYGADE 21, KBH.
Optog stereoskopiske billeder af København.
- AAGAARD, JOHAN GOTTLIEB JULIUS** (1847-1926). NORGESGADE 38, KBH.
Som pressefotograf ved ugebladet hver 8. Dag optog han en del prospekter af hovedstaden.

"KORT OVER KJØBENHAVN" af Høfner Waagensen 1886.
Kortet er beskåret, men viser de væsentligste dele af hovedstaden, hvor fotografierne er optaget.

Kendte og ukendte daguerreotypier optaget i tiden 1839-1849.

Chr. IV Rosenborg Slot	ukendt	febr. 1839
Vor Frue Kirke	ukendt	febr. 1839
Kongens Nytorv		jan. 1840
Kongens Nytorv ved Gothersgade		jan. 1840
Gråbrødre Torv		maj. 1840
Christiansborg Slots Plads		juli/aug. 1840
Gammel Strand		juli/aug. 1840
Højbro Plads		1846
Højbro Plads		1849

○

Forkortelser:

F: = fotograf.

S: = samling.

Fotografierne er venligst stillet til rådighed af følgende privatpersoner og institutioner:

F.A.	Flemming Anholm
F.B.	Flemming Berendt
A.D.	Andrew Daneman
J.E.	Jørgen Elsåe
T.I.	Ture Ibsen
A.T.M.	Andreas Trier Mørch
P.P.	Dorte & Poul Pedersen
J.P.	John Philipp
S.K.	Stor-København 1907
N.W.	Nils Weitemeyer

D.N.F.	Det Nationale Fotomuseum
D.F.	Danmarks Fotomuseum
K.A.	Kunstakademiet
K.B.	Københavns Bymuseum
R.A.	Rådhusarkivet

○

Litteratur:

Adressebogen. 1839-1841.

Bramsen, Bo m.fl.:
København før & nu - og aldrig.
Palle Fogtdal 1987.

Brevveksling mellem Chr. VIII, Falbe
og H.C. Ørsted.
Kongehusets privat-arkiv. 1988-89.

Christensen, Carl C.:
Strøget. Fra Kgs. Nytorv til Raadhuspladsen.
Hagerups forlag. 1931.

○

Gnudtzmann, Alb.:
Stor-København.
Gyldendal. 1907.

Haugsted, Ida.:
Lysets spor.
Temanummer af Objektiv. 1989.

Haugsted, Ida.:
Tryllehaven Tivoli.
Museum Tusculanums forlag. 1993.

København Før & Nu.
Hassings forlag. 1949.

Lauring, Palle:
Ude og inde i København 1850-1920.
Gyldendal 1965.

Linvald, Steffen.:
Vandringer i København.
Politikens forlag 1961.

Nørregård-Nielsen, Hans E.:
Køngens København, en guldaldermosaik.
Gyldendal. 1985.

Ochsner, Bjørn:
Fotografer i og fra Danmark til og med år 1920.
Bibliotekscentralens forlag 1986.

Ochsner, Bjørn:
Den lille portrætkunst i Danmark. S. 161- 204:
"Portrætfotograferne".
Gyldendal 1949.

Ochsner, Bjørn:
"Fotografi på tryk". Side 47-81.
Det Nationale Fotomuseum 1996

Stub Johnsen, Jesper & Palm, Jonas:
Fotografiske Teknikker 1839-1920.
Konservatorskolen 1984.

Vejviser, Københavns:
1890.

Waagensen, H.:
Kort over Kjøbenhavn.
1886.

Zachariae, F.:
Før & Nu. Historisk Topografisk Tidsskrift.
E. Jespersens forlag 1915.

Zinglensen, Bent.:
Københavnske gadenavne.
Politikens forlag. 1972.

○

Pris: Kr. 100,- incl. Moms.

Redaktion

Flemming Berendt, Postboks 49, Teglgårdsvej 308, 3050 Humlebæk. Tlf.: 4219 2299.

Udgivet med støtte af Kulturministeriets bevilling til de alment kulturelle tidsskrifter.

ISBN 0107-6329 Denmark.

Alle rettigheder forbeholdes. Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af skriftet samt dele deraf er kun tilladt efter skriftlig tilladelse fra Dansk Fotohistorisk Selskab. No part of this publication may be reproduced in any form without prior permission in writing from the Copyright holder. Copyright D.F.S. All rights reserved under international Copyright Convention.

Tryk: PE Offset, Tømmervej 9, 6800 Varde.

